

Nr 68.

Ankom till riksdagens kansli den 16 juni 1944 kl. 7 fm.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om lagstiftning till förhindrande av att jord- och skogsbruk övergå i den icke jordbrukande befolkningens händer, om ändringar i gällande lagstiftning angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom, om lagstiftning till förhindrande av sammanslagning av bärig brukningsdel med annan, m. m.

Andra lagutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft sju inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen i första kammaren nr 143 av friherre *De Geer m. fl.*, nr 145 av herr *Karlsson, Gottfrid, m. fl.* och nr 212 av herr *Andersson, Alfred*, samt i andra kammaren nr 218 av herr *Andersson* i Falkenberg *m. fl.*, nr 232 av herr *Pettersson* i Dahl *m. fl.*, nr 306 av herr *Svensson* i Ljungskile och nr 398 av herr *Jacobson*.

Motionerna I: 143 och II: 232, vilka äro i huvudsak likalydande, utmyнна i en hemställan, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till lagstiftning *dels* till förhindrande av att jord- och skogsbruk övergå i den icke jordbrukande befolkningens händer och *dels* till förhindrande av att redan fullt bäriga brukningsdelar försvinna och sammanläggas med andra.

I motionerna I: 145 och II: 218, vilka äro likalydande, hemställas, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning beträffande sådan ändring av 1925 års lag angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom, att konsumtionsförening blir berättigad att utan hinder av nämnda lag förvärva jordbruksfastighet.

I motionerna I: 212 och II: 306, vilka äro likalydande, yrkas, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning om och förslag till lagstiftning, varigenom sammanslagning av familjejordbruk eller ofullständiga jordbruk, som lämpligen kunna kompletteras så att de bliva familjejordbruk, med större jordbruk förhindras.

I motionen II: 398 yrkas, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning i syfte, att bolags styrelseledamöter samt tjänstemän och andra hos bolag anställda personer jämte makar, såvitt angår trävarubolag, icke må, där ej särskilda anledningar föreligga, förvärva jordbruksfastighet med skogsmark.

Beträffande motiveringen för de olika yrkandena får utskottet hänvisa till motionerna.

De föreliggande spörsmålen behandlas här nedan under fyra särskilda avsnitt.

A. Frågan om förhindrande av att jord- och skogsbruk övergå i den icke jordbrukande befolkningens händer.

(Motionerna I: 143 och II: 232, första yrkandet.)

Huvudsyftet med den ifrågasatta lagstiftningen anges av motionärerna vara att effektivt förhindra jobberi med jord och skog. Enligt motionärerna måste förvärv av jordbruks- och skogsfastigheter förbjudas för sådana personer, om vilka man har skälig anledning antaga, att de ämna köpa gårdar endast för att avverka skogen, försälja byggnader, djur och redskap eller åter sälja gården i sin helhet för ett högre pris för att på så sätt skaffa sig hastiga och lättfångna vinster. Genom vilka metoder detta syfte skall uppnås anse motionärerna sig icke kunna taga ställning till. De antyda emellertid flera vägar. Sålunda kunde tänkas ett koncessionssystem för förvärv av fastigheter. En annan utväg vore skärpning av skogsvårds-, vanhävds-, jorddelnings- och arrendelagstiftningen.

Spörsmålet om förbud för enskilda personer att förvärva fast egendom har vid skilda tillfällen ingående behandlats. En historik i ämnet återfinnes i sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1 (s. 6—16) vid 1930 års riksdag. Frågan behandlades i anledning av motioner även vid riksdagarna 1936 (andra lagutskottets utlåtande nr 30), 1937 (andra lagutskottets utlåtande nr 49) och 1938 (jordbruksutskottets utlåtande nr 88).

Genom beslut den 8 november 1940 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla utredningsmän för att verkställa utredning bland annat rörande frågan om åtgärder till motverkande av överdriven skuldsättning inom jordbruket, i vilket syfte särskilt skulle beaktas förekommande osund spekulation i jordbruksfastigheter och dess inverkan på skuldsättningen. De i anledning av detta bemyndigande tillkallade utredningsmännen avgåvo den 7 augusti 1941 betänkande med *förslag till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet* (SOU 1941: 24).

I betänkandet har utredningen framhållit, att sedan förra århundradets sista årtionden vissa förskjutningar ägt rum beträffande äganderätten till landets jordbruksfastigheter och att under särskilda mera begränsade tidsperioder företeelser av kriskaraktär visat påtagliga verkningar. Vid bedömande av den för närvarande rådande situationen har utredningen funnit lämpligt betrakta det förevarande spörsmålet angående behovet av åtgärder mot jordbruksfastigheters övergång i icke jordbrukande personers ägo som såväl ett långtidsproblem som ett av den nuvarande kristiden skapat problem av betydelse sannolikt endast för den närmaste framtiden. Rörande det före-

liggande spörsmålet, sett ur förstberörda synvinkel, har utredningen anfört följande.

Beträffande trävarubolagens jordinnehav i Norrland har en viss stabilisering redan åstadkommits, dock först sedan betydande arealer av inägojord och skogsmark, som förut tillhört bondebefolkningen, övergått i bolagens ägo. Det är ett känt förhållande, att bolagen i stort sett visat ringa benägenhet att avhända sig mark som de en gång förvärvat. Vissa fortgående förändringar kunna dock påvisas i fråga om jordbesittningen även i de trakter, där bolagen dominera. Sedan åtskilliga år pågå nämligen försäljningar från bolagens jorddomäner av sådan jord, främst inägojord, som bolagen icke finna fördelaktigt att behålla. Dessa försäljningar omfatta i regel endast mindre arealer men de medföra dock att gammal bondejord i viss utsträckning återgår till den jordbruksidkande befolkningen.

När fastigheter med avsevärda skogstillgångar gå i handel, ha köpare ur jordbruksbefolkningens krets vanligen att räkna med konkurrens från skogsspekulanter, varmed här avses spekulanter vilka ämna på kortast möjliga tid realisera det värde som föregående ägare hopbragt genom att spara skogen. Då skogsspekulanterna i regel förfoga över mera eget kapital eller eljest bättre ekonomiska resurser än jordbrukarna, avgå de i denna konkurrens ofta med segern. Enligt en år 1938 genomförd ändring i skogsvårdslagen kan en viss hushållning framtingas beträffande äldre skog, sedan en fastighet övergått till ny ägare. Detta stadgande torde, såsom avsikten med detsamma jämväl varit, samtidigt utgöra en hämsko på spekulationen i skogsegendomar. Förhållandena synas dock allt fortfarande vara sådana, att personer, vilkas egentliga intresse går ut på att äga tillgång till skogsprodukter, i stor omfattning uppträda som köpare till fastigheter, varå skog finnes.

En även under normala tider påvisad företeelse är att personer, som själva icke äro eller vilja bli verkliga jordbrukare, förvärva jordbruksfastigheter huvudsakligen för att erhålla en säkrare placering av sina kapitaltillgångar. En annan typ av förvärv, som till sina verkningar å bondebefolkningens förhållanden i viss mån är likartad med placeringsköpen, utgöres av stadsbornas inköp av jordbruksfastigheter till sommarbostäder. Utan att ingå på ett bedömande av de fördelar sådana förvärv kunna innebära för köparna och utan att fälla något allmänt omdöme om förvärvens för- och nackdelar för samhället i dess helhet, vill utredningen likväl framhålla, att dessa båda slag av fastighetsförvärv flerstädes skapa ganska bekymmersamma problem för landsbygdens folk; ett förhållande som även understrykes i två till utredningen överlämnade framställningar, den ena från Riksförbundet landsbygdens folk och den andra från Stockholms läns och stads distrikt av Svenska landsbygdens ungdomsförbund. I framställningarna har uppgivits, att dessa förvärv från kapitalstarka köparens sida i en vid räjong kring storstäderna och även på andra orter medfört en stegring i jordvärdena, som icke motsvarats av någon förbättring i jordbrukens bärighet. Följden av denna stegring har blivit, att landsbygdens egen ungdom, då den önskat ägna sig åt jordbruk, icke kunnat förvärva lämpliga gårdar på skäligen villkor utan nödgats insätta ett alltför stort kapital i jordbruket, med ökad skuldsättning eller annan belastning som resultat.

De hittills berörda företeelserna äro icke av egentlig kriskaraktär, även om kris tiden i olika avseenden inverkat på dem och deras betydelse för jordbruksnäringen synes ha ökat under krisen. Dessa företeelser utgöra det centrala i det långtidsproblem, varom ovan talats och som alltjämt torde förbli aktuellt, även om den nuvarande kristiden skulle efterträdas av mera normala förhållanden.

För att bilda sig en uppfattning om behovet av den ifrågasatta lagstiftningen i nuvarande läge har utredningen utsänt frågeformulär till skogsvårdsstyrelserna, hushållningssällskapens förvaltningsutskott, egnahemsnämnderna och jordbrukskommissionerna ävensom till vissa enskilda sammanslutningar rörande handeln med jordbruks- och skogsfastigheter i den öppna marknaden under tiden efter hösten 1939. En av utredningens sekreterare gjord sammanfattning av de å rundfrågan inkomna svaren har såsom bilaga fogats till utredningens betänkande (s. 42—56). På utredningens begäran har vidare länsstyrelsen i Jönköpings län i maj 1941 verkställt en särskild undersökning rörande vissa försäljningar av jordbruksfastigheter inom Södra Unnaryds socken till inom socknen icke bosatta personer. Resultatet av denna undersökning har intagits i en till betänkandet fogad bilaga (s. 57—59). Utredningen har själv rörande den verkställda undersökningen anfört följande.

Av den verkställda undersökningen framgår, att antalet avslutade köp av jordbruksfastigheter i stort sett icke ökat under krisen. Från vissa trakter, exempelvis från Värmland samt områdena kring Stockholm och Göteborg, har dock uppgivits att handeln med jordbruksfastigheter varit väsentligt livligare än vanligt. Svaren utvisa också, att en för den allmänna tendensen avgörande faktor varit jordägarnas avvaktande hållning och obenägenhet att sälja. Däremot synes efterfrågan på jordbruksfastigheter ha stegrats. Priserna på sådana fastigheter ha under de senaste åren varit i stigande och denna tendens har fortsatt under krisen. Följden har blivit, att saluvärderna numera i allmänhet ligga avsevärt högre än de år 1938 åsatta taxeringsvärdena.

Undersökningen har också givit åtskilliga upplysningar rörande konkurrensen mellan jordbrukare samt utomstående spekulanter vid förvärv av jordbruksegendomar. Liksom ovissheten om krisens fortsatta utveckling hos jordägarna medfört en obenägenhet att sälja, har det rådande läget verkat dämpande på yrkesjordbrukarnas lust att förvärva nya jordbruk. Jordbrukarnas återhållsamhet, när det gällt nyförvärv, har satts i samband med krisförhållandena, såsom militärinkallelserna och den därav följande bristen på arbetskraft samt höga priser på jordbruksinventarier, byggnadsmaterial och annat.

Den jordbruksidkande befolkningens visade obenägenhet att förvärva jordbruksfastigheter har icke haft någon motsvarighet i fråga om andra kategorier av köpare; den ökade efterfrågan på egendomar på landet synes just ha härrört från dessa senare. Det har till och med från några håll sagts, att en påfallande stor del av alla köpare hört till spekulanternas kategori. Det har framhållits, att förskjutningen mellan de olika grupperna av köpare borde ses i belysning av det förhållandet att en yrkesjordbrukare måste fästa det största avseende vid jordbrukets bärighet och utsikterna att förränta och amortera den skuldbörda som en nytillträdande bonde regelmässigt åsamkar sig, under det att för spekulanterna andra intressen vore de dominerande samt jordbruket och förräntningsmöjligheterna av underordnad betydelse.

Av de till utredningen inkomna svaren kan inhämtas, att de utomstående spekulanternas efterfrågan varit särskilt inriktad på skogsegendomar och detta gäller för övrigt jämväl den grupp av köpare, för vilken huvudsyftet varit att erhålla en säkrare kapitalplacering. Det har i allmänhet kunnat konstateras, att handeln med skogsfastigheter ökat och att prisstegringen varit mera markerad i fråga om dessa fastigheter än beträffande jordbruksfastigheter med små eller inga skogstillgångar.

Från olika trakter ha uppgifter lämnats om vissa för den nuvarande krisen typiska förvärv av fastigheter på landsbygden. Sålunda ha stadsbor köpt sådana egendomar för att använda dem som evakueringsbostäder. I andra fall ha förmögna personer skaffat sig egendomar för att äga tillgång till lantbruksprodukter och bränsle.

Med utgångspunkt från det anförda har utredningen rörande behovet av lagstiftning anført följande.

Söker man i anslutning till det nu anförda vinna en överblick av intresse-motsättningarna mellan å ena sidan jordbruket och dess utövare samt å den andra övriga näringar och befolkningsgrupper bör man, såsom förut framhållits, betrakta det förevarande samhällsproblemet som såväl ett problem på längre sikt som ett av den nuvarande kristiden aktualiserat spörsmål. Förekommande missförhållanden av skilda slag kunna var för sig och tillsammans utgöra anledning till ingripanden från lagstiftarens sida. Det grundläggande och väsentliga är samhällets intresse att bondebefolkningen bevaras och stärkes samt att jordbruksnäringen vidmakthålles och utvecklas.

På den tid behovet av åtgärder till motverkande av bondeklassens försvagande aktualiserades av sågverksbolagens jordförvärv, lade statsmakterna den största vikten vid att själva grundvalen för böndernas ställning som jordägare icke finge alltför mycket kringskäras. Denna sida av utvecklingen förtjänar alltjämt den största uppmärksamhet. De förvärv av jordbruksfastigheter, som i våra dagar göras av personer, vilka önska placera kapital, påminna om trävarubolagens förvärv därutinnan, att dessa kapitalplaceringar äro inställda på att behålla de inköpta fastigheterna. Varje nytt förvärv är därför till avbräck för bondebefolkningen och ett ingrepp i dess jordinnehav. Visserligen bibehållas brukningsdelarna i stort sett, men de komma framdeles ofta att skötas av arrendatorer eller förvaltare med därav följande olägenheter. Då de självägande böndernas antal minskas och arrendatorernas antal undergår en motsvarande ökning, försvagas bondeklassens ställning och betydelse i samhället. Jordbrukets framtida utveckling torde också bli lidande på dessa förändringar i jordbesittningen, enär en arrendator i allmänhet icke hyser samma intresse som en självägande bonde för att förbättra fastigheten. Det har visat sig, att de nu berörda köparna icke sällan föredraga skogs-egendomar framför rena jordbruksfastigheter, tydligen därför att skogen ur skilda synpunkter är ett lämpligare placeringsobjekt än den odlade jorden. En särskild fara ligger däri, att dessa ägare ej sällan visa benägenhet att bryta det naturliga samband, som i flera trakter finnes och måste finnas mellan skogsbruk och jordbruk. I fall då skogen är det för köparen väsentliga, betraktar han gärna jordbruket som en börda och behandlar detsamma därefter. Jordan utarrenderas ofta för sig under det att den nye ägaren själv förbehåller sig skogen och dess avkastning, varför jordbruket icke längre erhåller stöd av skogsbruket. I stort sett torde dock vanhävd, rovdrift eller annan allvarlig misskötsel beträffande jord och skog icke vara oftare förekommande, då fråga är om denna kategori av jordägare. Det ligger i deras eget intresse, att fastigheternas värde såsom placeringsobjekt icke förringas. Möjligen kan det sägas, att ägarna emellanåt mera tillgodose personliga önskemål än fastighetens behov, när kapital investeras i bostadsbyggnader, trädgårdsanläggningar och dylikt. Vidtagna anordningar kunna därför innebära en belastning på fastigheten såsom produktionsfaktor och försvåra dess övergång i en verklig jordbrukares hand.

De köpare, som skaffa sig jordbruksfastigheter huvudsakligen för att använda dem som sommarbostäder eller för evakueringsändamål eller för andra härmed jämförliga syften, göra också sina förvärv på längre sikt, i det

att de merendels ämna behålla fastigheterna för avsevärd tid. Verkningarna av deras förvärv äro därför i förevarande avseende att likställa med kapitalplaceringarna. Ofta äro dessa köpare främst intresserade för åbyggnaderna samt fastigheternas värden ur rekreationssynpunkt. Det torde ej sällan ha inträffat, att jordbruket nedlagts helt och hållet, i synnerhet när förvärvet avsett en fastighet med ringa areal av odlad jord, enär avkastningen av jordbruket icke ansetts motsvara det besvär, som jordbrukets bibehållande skulle vålla den nye ägaren. I fall då jordbruket upprätthållits torde det mången gång ha drivits på ett sätt som lämnat rum för anmärkningar, även om skäl icke funnits att tala om vanhävd.

Med avseende å många förvärv av jordbruksfastigheter från icke jordbrukande personers sida gäller, att de icke endast minska bondeklassens jordinnehav utan medföra ogynnsamma verkningar även i andra avseenden. Utredningen syftar härvid på sådana personer, som äro fastighetsspekulanter i egentlig mening. En för såväl orten som landet i dess helhet skadlig rovdrift och förstöring av brukningsdelarnas framtida produktionsförmåga har ofta ägt rum från sådana tillfälliga jordägares sida. Vad skogsspekulanternas förvärv av jordbruksfastigheter angår, har man vanligen i främsta rummet fäst sig just vid denna sida av saken, nämligen att jordens skötsel brukat bli försummad under den tid en skogsspekulant innehaft fastigheten för skogens exploaterande. Skogsspekulanten låter icke, såsom den för jordbruket intresserade ägaren, vinsten från avverkningarna komma jordbruket till godo, så att skogen blir ett stöd för den odlade jordens brukande. Man får ej heller förbise andra skadliga verkningar av skogsspekulanternas verksamhet. Från skogsspekulanterna återgår jorden visserligen vanligen till bondebefolkningen, och det antal jordbruksfastigheter, som vid varje tidpunkt befinner sig i enskilda skogsspekulanter ägo, torde icke utgöra någon större del av landets samtliga jordbruksfastigheter. Emellertid innebär själva skogsavverkningsverksamheten, sådan den bedrivs av spekulanterna, ett skingrande av det värde, som sparade skogstillgångar utgöra, och ett tillgodoseende av enskild vinningslystnad på bekostnad av ortens och landets intressen. För det uthålliga skogsbruk, som är till mest gagn för landet, har skogsspekulanten icke något verkligt intresse. De kapitaluttag, som skogsspekulanterna göra ur landets skogsegendomar, leda i regel till att skogsbygderna bli fattigare, enär kapitalet drages till andra orter. När nytt kapital sedan skall tillföras dessa bygder måste det ske i form av lån, och på jordens framtida ägare ankommer det att återställa de värden, som blivit skingrade.

Beträffande spekulanter i allmänhet och andra köpare, som icke äro yrkesjordbrukare, kan man säga att deras möjligheter att tränga sig fram bero på deras bättre resurser i fråga om kapital. Det vapen, som de använda sig av i konkurrensen med yrkesjordbrukarna, är överbetalning. De bjuda köpeskillingar, som överstiga vad andra köpare anse motsvara fastigheternas normala avkastning. Konkurrensen från denna köpstarka publik måste således i stort sett leda till en förhöjning av saluvärdena på jordbruksfastigheter. När saluvärdena på detta sätt avlägsna sig från de värden, som motsvara avkastningen, ökas också jordbrukets improduktiva skuldsättning. Ehuru de kapitalstarka köparna icke själva bruka belasta de av dem förvärvade fastigheterna med lån, medför dock deras verksamhet en höjning av den genomsnittliga belåningen. När en jordbruksfastighet från en sådan köpare återgår i en yrkesjordbrukares ägo, kommer nämligen en ökad skuldbelastning vanligen till stånd.

Om man särskilt ägnar uppmärksamhet åt den nu rådande kristiden, torde det visserligen icke kunna konstateras, att någon spekulationsvirvel av

samma styrka och omfattning som under krisen 1914—1919 hittills uppkommit. Egendomsjobbarna, som köpa och sälja fastigheter för den tillfälliga vinstens skull, torde icke ha varit talrika under de senare åren och någon påtaglig ökning av deras verksamhet under tiden efter hösten 1939 har icke kunnat påvisas. Förändringarna i priserna och penningvärdet ha knappast varit sådana, att de starkare gynnat spekulationsaffärer på kort sikt. Däremot synas andra kategorier av icke jordbrukande personer alltmera göra sig gällande på fastighetmarknaden. De nu uppträdande utomstående köparna utgöras, såsom redan framhållits, mestadels av personer, som köpa jordbruksfastigheter på ganska lång sikt. Fast egendom på landet bedömes såsom ett lämpligt placeringsobjekt, där den låga räntabiliteten uppväges av den större säkerheten. Även andra motiv än säkerställande av kapital verka säkerligen i samma riktning. På det hela taget synes det vara en allmän uppfattning bland de kapitalägande att det i nuvarande oroliga tider ligger en viss trygghet i att äga fast egendom på landsbygden. Det synes också vara anledning att antaga, att dessa köp av jordbruksfastigheter från kapitalisters sida komma att fortgå så länge ovissheten om den framtida utvecklingen består. Samtidigt kan konstateras, att de ekonomiska förhållandena inom jordbruket icke äro sådana, att bondebefolkningen utan samhällets stöd kan motstå det växande trycket från främmande kapital. Sannolikt göra såväl säljare som köpare jämförelser med läget under tiden för förra världskriget och räkna även med möjligheten av en liknande utveckling som då. Huru framtiden i verkligheten kommer att gestalta sig är givetvis icke möjligt att förutsäga. Det nuvarande läget måste emellertid betecknas som labilt. Man måste räkna med att snabba förändringar i de ekonomiska förhållandena kunna inträffa. Att det även föreligger fara för att spekulationen snabbt griper omkring sig torde icke kunna förnekas. Vad särskilt angår förhållandena inom jordbruksnäringen finnes risk för att de nuvarande svårigheterna ytterligare ökas och att nya tillkomma. Att spekulations- och placeringsköpen i sin mån medverka till svårigheterna har tidigare berörts. Även om desamma ännu icke kunna sägas ha skapat allvarliga missförhållanden, synas statsmakterna icke kunna underlåta att vidtaga åtgärder mot dem. Med hänsyn till försörjningsläget är det nämligen av vikt, att alla osunda tendenser inom jordbruksnäringen i tid motarbetas. Det är icke försvarligt att vänta med samhällsingripanden intill dess att avsevärda skadeverkningar redan uppstått. Den lagstiftning, som tidigare genomförts mot osund jordspekulation, har utmärkts därav, att den kommit för sent. Erfarenheten har också visat, huru svårt det är att komma till rätta med sådana missförhållanden som rubbningar i äganderättsförhållandena åstadkommit. Samhället bör beredas möjlighet att övervaka och i den mån så erfordras inskrida mot överflyttning av jord från en befolkningsgrupp till en annan.

På de sålunda anförda skälen har utredningen kommit till den uppfattningen, att jordbruksbefolkningen genom särskild lagstiftning borde beredas skydd mot den från främmande kapitalintressen härrörande konkurrensen om jordbruksfastigheterna.

Utredningens lagförslag innebär i huvudsak följande.

Envar, som genom frivilligt köpeavtal vill förvärva jordbruksfastighet, skall söka tillstånd till förvärvet på sätt i lagförslaget närmare angives. Tillstånd skall sökas sist inom tre månader sedan fånget skedde. Därest tillstånd icke sökes inom föreskriven tid eller ansökningen avslås, skall fånget vara ogiltigt. Länsstyrelsen har föreslagits skola vara den tillståndsprovande myndig-

heten. Från lagens tillämplighet äro vissa undantag föreslagna. Lagen skall sålunda icke äga tillämpning å fastighet, vars taxeringsvärde undertiger 10 000 kronor. Från sökande av tillstånd skall kronan samt kommun vara befriad. Lagen skall icke äga tillämpning, då tillstånd skall sökas enligt annan författning.

Rörande villkoren för erhållande av tillstånd har i lagförslaget upptagits följande. Tillhör sökanden den jordbruksidkande befolkningen, skall i regel tillstånd medgivas. För den händelse sökanden icke tillhör den jordbruksidkande befolkningen, skall närmare undersökning ske rörande syftet med förvärvet och därmed sammanhängande omständigheter. Finnes härvid anledning antaga, att sökanden med förvärvet av fastigheten huvudsakligen åsyftar att bereda sig hastig vinst genom försäljning av fastigheten, genom avverkning av skog, genom avyttring av husdjur, redskap, byggnader eller annan egendom som erfordras för jordbruksdriften eller genom annan jämförlig åtgärd, skall ansökningen avslås. Likaledes skall ansökningen avslås om sökanden tillhör den jordbruksidkande befolkningen och det är uppenbart att syftet med förvärvet är sådant som nu nämnts. Visar undersökningen att sökande, som icke tillhör den jordbruksidkande befolkningen, vill förvärva fastigheten huvudsakligen för att nyttja åbyggnaderna för ändamål, som ej äger samband med jordbruket eller för att erhålla ränta å kapital, som nedlägges i fastigheten, eller eljest i annat syfte än att själv driva jordbruket, må tillstånd meddelas om särskilda omständigheter föranleda därtill. Såsom sådan omständighet skall anses, att sökandens innehav av fastigheten kan väntas medföra nytta för jordbruket eller eljest för näringslivet i orten eller att fastigheten för sökanden har ett särskilt värde utöver det ekonomiska. Finnes i fall, som nu senast avses, bifall till ansökningen böra bero därav, att sökanden vidtager viss åtgärd till främjande av jordbruket eller skogsbruket, nyttjar fastigheten för visst ändamål eller underlåter viss användning, skall länsstyrelsen meddela villkorligt tillstånd och däri utsätta vad i sådant hänseende skall åligga köparen. Länsstyrelsen skall även utsätta vite för tredska att efterkomma vad som sålunda stadgats. Vid villkorligt tillstånd skall jordbrukskommissionen hålla uppsikt över att köparen fullgör vad honom ålagts. Då lagfart sökes å fastighet, till vars förvärvande tillstånd fordras, skall bevis om tillståndet företes.

Över betänkandet ha efter remiss *yttranden* avgivits av lantbruksstyrelsen, lantmäteristyrelsen, egnahemsstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna, hushållningssällskapens förvaltningsutskott, jordbrukskommissionerna, egnahemsnämnderna i Stockholms län och stad samt i Södermanlands län, fastighetsbildningssakkunniga ävensom Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet landsbygdens folk, Småbrukarnas riksförbund och Sveriges skogsägareförbund.

Utredningens förslag har avstyrkts av flertalet hörda myndigheter och korporationer. Följande myndigheter och korporationer ha emellertid i princip tillstyrkt eller lämnat förslaget utan erinran, nämligen lantmäteristyrelsen, egnahemsstyrelsen, egnahemsnämnden i Södermanlands län, överståthåll-

larämbetet, länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län, hushållnings-sällskapens förvaltningsutskott i Jönköpings, Kalmar (södra delen), Gotlands, Kristianstads, Hallands, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län samt jordbrukskommissionerna i Stockholms, Jönköpings, Kalmar (södra delen), Gotlands, Blekinge, Malmöhus, Hallands, Gävleborgs, Värmlands, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län ävensom fastighetsbildningssakkunniga samt Riksförbundet landsbygdens folk. Inom ett flertal av de myndigheter och korporationer, som tillstyrkt förslaget, ha emellertid förekommit reservationer, i vilka förslaget avstyrkts. Även inom vissa av de myndigheter och korporationer, som avstyrkt förslaget, ha anförts reservationer, i vilka förslaget tillstyrkts. I vissa yttranden har icke tagits någon mera bestämd ståndpunkt till lagförslaget. Så har varit förhållandet i yttrandena från länsstyrelserna i Kalmar, Jämtlands och Västernorrlands län samt jordbrukskommissionen i Kristianstads län.

I de yttranden, i vilka förslaget avstyrkts, ha såsom skäl härför i huvudsak anförts följande synpunkter. Något behov av den föreslagna lagstiftningen förefunnes icke. Den av utredningen verkställda undersökningen gåve vid handen att så vore förhållandet. Lagstiftningen innebure en skrålagstiftning, som förbehölle rätten att äga jordbruksfastigheter endast åt bondeklassen. De fördelar, som kunde vinnas med den ifrågasatta lagstiftningen, uppvägdes icke av de nackdelar, som densamma medförde. Såsom nackdelar med lagstiftningen har framhållits, att densamma medförde ett starkt intrång i den fria handeln med fastigheter, drev ned värdet på fastigheterna med ty åtföljande risk för förluster för inteckningshavarna, förorsakade bönderna förluster vid försäljning av sina fastigheter för den händelse en icke jordbrukare bjöde ett högre pris än en jordbrukare, samt vållade köpare och säljare besvär och kostnader. I flera yttranden har framhållits, att en smidigare väg att nå fram till det åsyftade resultatet vore en skärpt vanhävds-, jorddelnings- eller skogslagstiftning.

Även i de yttranden, däri lagstiftningen i princip tillstyrkts, ha ett flertal erinringar framställts mot den utformning förslaget erhållit. Framför allt har man härvid rest invändning mot att samliga fastighetsförvärv skulle vara underkastade prövning. Man har i stället yrkat på att den jordbruksidkande befolkningen skulle vara befriad från dylik prövning. Från vissa håll har föreslagits att en lägre värdegräns skulle bestämmas i fråga om vilka förvärv som skulle vara underkastade prövning. Vissa erinringar ha även riktats mot förslaget att prövningsrätten skulle tillkomma länsstyrelserna. I några yttranden har sålunda förordats att prövningsrätten skulle anförtros inskrivningsdomaren.

Med hänsyn till de erinringar som i remissyttrandena riktats mot det av 1940 års utredning om jordbrukets skuldsättning framlagda lagförslaget upptogs inom jordbruksdepartementet till övervägande, om icke förslagets huvudsakliga syfte skulle kunna uppnås genom andra åtgärder än inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. I en inom departementet upp-

rättad promemoria angående vissa åtgärder mot spekulation med jordbruks- och skogsfastigheter, vilken utsändes på remiss den 31 mars 1942, anfördes bl. a.:

I flera över utredningsförslaget avgivna yttranden har framhållits, att en smidigare väg att nå fram till det åsyftade resultatet vore en skärpt vanhävd-, jorddelnings- och skogslagstiftning. Vanhävdslagstiftningen har nyligen gjorts till föremål för en särskild utredning genom en inom jordbruksdepartementet tillkallad utredningsman. Resultaten av denna utredning föreligga i en den 27 februari 1942 avgiven promemoria med förslag till utvidgad vanhävdslagstiftning (SOU 1942:5).¹ Beträffande jorddelningslagstiftningen pågår sedan år 1939 utredning genom fastighetsbildningssakkunniga.

Genom tidigare lagstiftningsåtgärder ha införts regler i syfte att minska intresset hos spekulanter att förvärva fast egendom å landet. Det må härvid särskilt erinras om den vid 1938 års riksdag beslutade ändringen av 5 § skogsvårdslagen.² Jämlikt denna lagändring gäller i fråga om fastighet, som genom köp, byte eller gåva övergår till ny ägare, vilken icke med föregående ägaren är gift eller i den skyldskap att efter lag kan följa rätt till arv efter denne, att intill dess fem år förflutit från det lagfart sökts å fångat avverkning av äldre skog icke må utan tillstånd av skogsvårdsstyrelsen ske i andra fall än för husbehov eller då den föranlåtes av skogens beskaffenhet eller eljest en god skogsvårds fordringar. Förhandenvaron av denna bestämmelse torde i viss mån verka avhållande på spekulation i avsikt att hastigt exploatera skogstillgångar. Givet är, att man genom en skärpning av bestämmelsen ännu bättre skulle tillgodose det syfte, som velat vinnas genom denna lagstiftning.

En av de främsta olägenheterna med att jordbruksfastigheter förvärfvas av icke-jordbrukare har ansetts vara, att antalet arrendatorer ökas på de självägande böndernas bekostnad. Olägenheten härav framträder mindre då det är fråga om större eller medelstora egendomar än beträffande småställen, framförallt s. k. ofullständiga jordbruk. I särskilt hög grad gäller detta jordbruk, som med tillhörande skog äro fullt bärkraftiga men sedan skogen i realiteten avskilts måste hänföras till de ofullständiga jordbrukens kategori. Då ett fullt bärkraftigt jordbruk upplåtes på arrende, torde arrendatorns intressen på ett tillfredsställande sätt kunna skyddas genom vissa avtalsregler av tvingande natur. Beträffande åter de ofullständiga jordbruket lär ett effektivt skydd av arrendatorns intressen knappast kunna åstadkommas genom tvingande regler avseende allenast själva arrendevillkoren. I fråga om fastigheter med skog kan sålunda ett skiljande av jorden från skogen i brukningshänseende äventyra möjligheterna för arrendatorn att vinna bärgning å fastigheten. En regel av den innebörd, att fastigheten icke finge utarrenderas utan att arrendatorn jämväl erhöle viss avverkningsrätt i skogen, skulle härvid innebära ett väsentligt stöd för arrendatorn. Att genom lagstiftning närmare angiva i vilka fall en dylik regel skulle vara tillämplig och fixera avverkningsrättens omfattning torde dock vara förenat med betydande svårigheter. Ett stadgande av sådan innebörd skulle ej heller täcka alla fall, då en utarrendering borde förhindras. En mera smidig lösning av spørsmålet synes i stället vara att i fråga om mindre brukningsenheter förbjuda ny ägare att överhuvud taget verkställa upplåtelse på arrende utan tillstånd av myndighet. I den mån en ifrågasatt arrendeupplåtelse icke anses vara av beskaffenhet att kunna giva arrendatorn och hans familj full bärgning eller lämpa

¹ På grundval av detta förslag tillkom lagen den 30 juni 1942 om åtgärder mot vanhävd av jordbruk.

² Ärendet behandlades av jordbruksutskottet, som däröver avgav utlåtande nr 88.

sig som s. k. stödjordbruk, synes tillstånd till upplåtelse regelmässigt böra vägras. Jordägaren har i sådant fall antingen att avyttra fastigheten eller att själv bruka densamma. Utsätter han därvid fastigheten för vanvård, riskerar han att drabbas av den påföljd som för dylikt fall är stadgad. En lagstiftning av denna innebörd skulle i viss mån bidra till att minska de sociala olägenheterna av de ofullständiga jordbruken.

Av det anförda framgår, att det av sociala skäl synes önskvärt att i vissa fall kunna förhindra utarrendering av mindre jordbruksfastigheter, som kommit i ny ägares hand. Som nämnt föreligger beträffande större brukningsenheter icke samma skäl till inskränkning av avtalsfriheten. Att härvidlag fastställa en bestämd arealgräns låter sig emellertid svårligen göra. Därvid måste nämligen hänsyn tagas till ett flertal faktorer, särskilt fastighetens belägenhet och dess skogsinnehav. På grund härav och då en prövning av arrendeavtalen överhuvud taget kan vara ägnad att motverka spekulation och därav följande icke önskvärd stegring av saluvärdena, synes det lämpligast att låta tillståndsförfarandet i princip avse alla upplåtelser av egentliga jordbruksarrenden å nyförvärvade fastigheter.

Den praktiska tillämpningen av det här ifrågasatta tillståndsförfarandet blir enklare och omfattar betydligt färre ansökningar än om tillstånd skulle sökas för själva äganderättsförväret.

Genomföres berörda inskränkning i rätten att upplåta jordbruksfastighet på arrende och en ytterligare inskränkning i ny ägares möjlighet att verkställa skogsavverkning, torde intresset för spekulationsköp av jord- och skogsegendomar i väsentlig mån komma att minska. En förutsättning för att en sådan lagstiftning lämpligen bör genomföras är emellertid en skärpt vanhävdslagstiftning.

I anslutning till vad sålunda anförts upptog promemorian utkast till lag om inskränkning i rätten att upplåta jord till brukande mot lega samt till ändring i vissa delar av skogsvårdslagen. Det huvudsakliga innehållet i det förra utkastet framgår av ovan återgivna uttalanden i promemorian. I fråga om skogsvårdslagstiftningen föreslogos sådana ändringar, att ny ägare till skogsfastighet icke skulle vara berättigad att innan tio år förflutit från det lagfart sökts å fånget utan tillstånd av skogsvårdsstyrelsen avverka äldre skog annat än för husbehov, samt att upplåtelse att avverka skog ej skulle få ske annorledes än i enlighet med utstämpling, som verkställes av för ändamålet av skogsvårdsstyrelsen godkänd förrättningsman.

Över promemorian ha yttranden avgivits av i huvudsak samma myndigheter och korporationer, som yttrat sig över 1940 års utrednings förslag.

Beträffande skälen till att förslaget om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet ej föranlett någon lagstiftningsåtgärd erinrade *chefen för jordbruksdepartementet* i anledning av framställda frågor vid debatt i första kammaren den 3 juni 1942, att förslaget avstyrktes av flertalet hörda myndigheter och korporationer. Även i de yttranden, vari lagstiftningen i princip tillstyrktes, hade ett flertal erinringar framställts mot den utformning förslaget erhållit. Utan att taga ståndpunkt till hållbarheten i de mot förslaget anförda argumenten ville departementschefen framhålla, att vissa av invändningarna dock vore av den art, att ytterligare överväganden vore erforderliga före ett

slutligt ställningstagande till huvudsyftet med utredningens förslag. Departementschefen ansåge särskilt sådana fastighetsaffärer skadliga, som innebure att köpare förvärvade blandade skogs- och jordbruksfastigheter i syfte att själva driva skogsbruket medan inägojorden utarrenderades åt en jordbrukare, som under sådana förhållanden — utan stöd av skogsbruket — kunde få svårt att finna sin utkomst.

För erhållande av upplysning huruvida under tiden efter remissbehandlingen av 1940 års utrednings förslag förändringar rörande behovet av den ifrågasatta lagstiftningen inträtt utsändes med skrivelse den 15 maj 1943 genom jordbruksdepartementets försorg ett *frågeformulär* till egnahemsstyrelsen och egnahemsnämnderna, skogsstyrelsen och skogsvårdsstyrelserna, hushållningssällskapens förvaltningsutskott, jordbrukskommissionerna ävensom Riksförbundet landsbygdens folk och Sveriges lantbruksförbund.

I de flesta svaren uppgavs, att någon påfallande ökning av handeln med jordbruks- och skogsfastigheter ej syntes ha ägt rum sedan hösten 1941. En fråga, huruvida behov ansåges föreligga att genomföra en koncessionslagstiftning, besvarades nekande av skogsstyrelsen, 20 skogsvårdsstyrelser, 20 hushållningssällskaps förvaltningsutskott, 16 jordbrukskommissioner, 16 egnahemsnämnder och Sveriges lantbruksförbund. Följande myndigheter och sammanslutningar ansågo en lagstiftning i det ifrågavarande syftet vara önskvärd, nämligen *dels* skogsvårdsstyrelserna i Jönköpings och Norrbottens län, *dels* hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Jönköpings län, Kalmar läns norra område samt Hallands, Västernorrlands och Västerbottens län, *dels* jordbrukskommissionerna i Stockholms och Jönköpings län, Kalmar läns södra område samt Blekinge, Hallands, Värmlands, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län, *dels* egnahemsnämnderna i Jönköpings, Kristianstads, Hallands och Norrbottens län, *dels* ock Riksförbundet landsbygdens folk. En egnahemsnämnd (i Västernorrlands län) förordade, att den föreslagna lagen genomfördes såsom beredskapslag för att senare sättas i tillämpning om så erfordrades.

Ovan har berörts, hurusom jorddelningslagstiftningen är föremål för utredning av *fastighetsbildningssakkunniga*.

Genom beslut den 5 juni 1942 uppdrog Kungl. Maj:t åt skogsstyrelsen att verkställa *utredning rörande vissa skogsvårdslagstiftningsfrågor*. Med stöd av bemyndigande i nämnda beslut tillkallades särskilda sakkunniga att inom skogsstyrelsen biträda vid utredningen. Utredningsuppdraget innefattar bl. a. frågan om förhindrande av en osund spekulation i jordbruks- eller skogsfastigheter genom skärpning av skogsvårdslagstiftningen.

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 12 maj 1944 ha tillkallats särskilda utredningsmän för att verkställa *utredning rörande ny lagstiftning om uppsikt å jordbruk*, avsedd att då giltighetstiden för nu gällande vanhävdslag utgår den 30 juni 1947 träda i stället för 1927 års uppsiktslag.

Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen ha olika vägar försökts eller föreslagits, när det gällt lagstiftningsåtgärder i syfte att bevara jordbruksfastigheterna i den jordbrukande befolkningens händer.

Utskottet.

Uppslaget om en allmän koncessionslagstiftning för uppnående av detta syfte är icke nytt. Under de senaste årtiondena har riksdagen vid upprepade tillfällen avvisat motionsvis väckta yrkanden i ämnet. Frågan har emellertid erhållit förnyad aktualitet under krigsåren. Enligt utskottets mening bör en sådan lagstiftning med hänsyn till de nackdelar den i olika hänseenden skulle medföra icke tillgripas utan synnerligen starka skäl. Det framgår av de undersökningar, som genom jordbruksdepartementets försorg vidtagits sedan 1940 års utredning om jordbrukets skuldsättning framlade sitt förslag till koncessionslagstiftning, att utvecklingen på området följes med uppmärksamhet.

För lösning av spørsmålet ha även andra vägar prövats eller förordats. Ett utkast till ytterligare skärpt arrende- och skogsvårdslagstiftning är beroende på Kungl. Maj:ts prövning. Den 1942 igångsatta utredningen rörande skogsvårdslagstiftningen har erhållit i uppdrag bl. a. att överväga spørsmålet att genom ett längre gående skydd i lagstiftningen förhindra en osund spekulation i jordbruks- eller skogsfastigheter. Även jorddelnings- och vanhävdslagstiftningen är föremål för pågående utredningar.

Med hänsyn till vad sålunda anförts anser utskottet ej erforderligt, att någon framställning göres till Kungl. Maj:t i frågan.

B. Frågan om förbud för trävarubolags styrelseledamöter m. fl. att förvärva jordbruksfastighet med skogsmark.

(Motionen II: 398.)

Över motionen II: 398 ha på begäran av utskottet yttranden avgivits av domänstyrelsen, skogsstyrelsen, länsstyrelserna i Västerbottens, Norrbottens, Västernorrlands, Jämtlands, Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands län samt Sveriges skogsägareförbund och Sveriges skogsägareföreningars riksförbund. Innehållet i yttrandena återgives i bilaga till detta utlåtande.

Enligt lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom få sådana rättssubjekt ej förvärva jordbruks- eller skogsfastighet. Dispens kan dock medgivas av Kungl. Maj:t.

I lagen den 18 juni 1925 om bulvanförhållande i fråga om fast egendom lämnas regler till förhindrande av att juridisk person använder sig av bulvan för förvärv av fastighet. Bulvanförhållande anses enligt lagen föreligga, då i lag stadgat förbud att utan tillstånd eller särskilt godkännande förvärva eller behålla fast egendom kringgås därigenom att den, som har fång till viss egendom, är bulvan för någon, mot vilken sådant förbud gäller, i det att egendomen huvudsakligen innehaves för dennes räkning. Befinnes

sådant bulvanförhållande vara för handen, skall domstol på talan av allmän åklagare förordna, att, sedan sex månader förflutit efter det domstolens beslut vunnit laga kraft, överexekutor skall pröva, huruvida egendomen skall säljas å offentlig auktion. Förordnande om försäljning skall meddelas, där ej av lagfartsprotokollet framgår, att egendomen avyttrats. Bulvanförhållande är icke kriminaliserat. Beträffande tillsynen å lagens tillämpning stadgas, att länsstyrelse har att ägna särskild uppmärksamhet däråt, att inom länet förekommande bulvanförhållanden bliva lagligen beivrade. Landsfogde, landsfiskal, stadsfiskal, mantalsskrivningsförrättare, kommunalnämnd, jordbrukskommission, skogsvårdsstyrelse och skogsvårdskommitté ävensom, där skogsvårdsstyrelse icke utövar tillsyn över skogsvården, vederbörande jägmästare skola, då anledning finnes till antagande att bulvanförhållande föreligger, därom göra anmälan till länsstyrelsen. Länsstyrelsen kan förordna särskild åklagare att anhängiggöra och utföra talan om bulvanförhållande.

Motionären har motiverat sitt yrkande därmed, att bulvanlagen icke skulle vara tillräckligt effektiv för att hindra trävarubolagen att genom sina styrelseledamöter eller tjänstemän kringgå 1925 års förbudslag. Det enda effektiva skulle vara ett förbud för personer, som icke själva brukade jorden, att få förvärva fastigheter med skog, men motionären ville i första hand ställa ett mera inskränkt yrkande.

Under förarbetena till bulvanlagen (se proposition 1925: 216) föreslogs från olika håll, att man borde utsträcka den beträffande bolag och föreningar gällande förbudslagstiftningen att omfatta även bolags styrelseledamöter samt tjänstemän och andra hos bolag anställda personer, åtminstone såvitt anginge trävarubolag, från vilka den största faran i förevarande hänseende hotade. En förebild till en sådan lagstiftning finnes i Norge.

Jordkommissionen anförde i sitt år 1920 avgivna betänkande rörande en sådan lösning av lagstiftningsfrågan: Det vore visserligen obestridligt, att, då fråga vore om den norrländska förbudslagen, man härigenom skulle träffa de kategorier, som hittills spelat den ojämförligt största rollen såsom bulvaner. Men bristerna hos ett dylikt system låge dock i öppen dag; systemet vore till sina verkningar å ena sidan alltför begränsat och å andra sidan alltför vidsträckt. I det förra avseendet kunde anmärkas, att en dylik lagstiftning lämnade fullständigt åsido de talrika fall av bulvanköp, som förekommit i syfte att kringgå lagstiftningen mot utlänningars rättsförvärv och om inskränkning i rätten att överlåta fast egendom, och riktade sin uppmärksamhet allenast på bulvanköp, som ägde rum för bolags räkning. Men ej ens i fråga om de senare förvärven kunde det av en sådan lagstiftning förväntas, att den skulle visa sig synnerligen verksam, då ju för ett bolag den möjligheten alltid stode öppen att såsom bulvaner anlita personer, som ej stode i nyssnämnda ställning till bolaget. Å andra sidan syntes det innebära en obillig stränghet att utan hänsyn till de i det särskilda fallet föreliggande omständigheterna ställa de personer, som här vore i fråga, under strängare bestämmelser än dem, som gällde för svenska medborgare i övrigt.

I sitt år 1921 avgivna betänkande framhöll jordkommissionen, att därest bolags styrelseledamöter och tjänstemän i fråga om rätt att göra fastighetsförvärv underkastades samma inskränkningar, som gällde för bolag, möjligheten för bolag att för sina syftemål anskaffa fullt pålitliga bulvaner skulle ganska effektivt begränsas. Genom kommissionens förslag hade dock berörda spörsmål kommit i förändrat läge, i det att däri föreslagits bestämmelser, som avsåge kontroll även å enskilda svenska medborgares förvärv genom köp, byte eller gåva av fast egendom, därest de ej på ett stadigvarande sätt bosatte sig å den förvärvade fastigheten. Genom dessa bestämmelser betoges bolagsfunktionärer i ett flertal fall möjligheten att göra bulvanköp för sina bolags räkning. Härtill komme, att det för mången torde synas såsom en obillig stränghet att utan hänsyn till de i det särskilda fallet föreliggande omständigheterna för bolagsfunktionärer stadga strängare villkor för fastighetsförvärv än dem, som gällde för andra svenska medborgare, vartill komme att särskild lagstiftning angående fastighetsförvärv genom bulvan i allt fall vore erforderlig. Kommissionen ansåg sig förty ej böra förorda en lagstiftning av omförmäld beskaffenhet.

Vid 1924 års riksdag väcktes i två motioner förslag om antagande av en provisorisk lag om förbud för bolagsfunktionär och dennes make att förvärva och besitta fast egendom å landet, varå de ej vore bosatta, under andra än de i norrländska förbudslagen stadgade villkor. I över motionerna avgivet utlåtande anförde andra lagutskottet, att utskottet funne sig ej kunna tillstyrka, att nu skulle på grundval av motionerna antagas en provisorisk lag i ämnet, allra helst som det enligt utskottets mening torde kunna förutsättas, att den blivande definitiva lagstiftningen i ämnet, såsom utskottet hemställt, komme att inriktas ej blott på att förhindra uppkomsten av nya bulvanförhållanden utan jämväl på att framtvinga ett avvecklande av redan bestående sådana. Mot lagförslaget framställde utskottet därjämte anmärkningar av i huvudsak enahanda innebörd som de, vilka i jordkommissionens år 1920 avgivna betänkande riktats mot en på dylikt sätt anordnad lagstiftning. På grund härav och då lagförslaget jämväl på grund av sitt innehåll i övrigt icke syntes vara av beskaffenhet att böra läggas till grund för lagstiftning i ämnet, hemställde utskottet att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Mot utskottets utlåtande reserverade sig borgmästaren Lindhagen jämte två andra ledamöter. Riksdagens båda kamrar biföllo utan votering utskottets hemställan.

Vid behandlingen i riksdagen av propositionen med förslag till bulvanlag väcktes motionsvis yrkande om lagstiftning i samma syfte som det nu i motionen angivna (se andra lagutskottets utlåtande 1925: 35). Yrkandet avslogs.

En vid 1936 års riksdag väckt motion rörande sådan ändring av bulvanlagen, att försök att kringgå densamma genom anlåtande av inteckningshavare som bulvan omöjliggjordes, vann ej riksdagens bifall (se andra lagutskottets utlåtande nr 44).

Utskottet.

Frågan om särskilt förbud för trävarubolags styrelseledamöter och anställda att förvärva jordbruksfastighet med skog prövades vid tillkomsten av bulvanlagen. Väcka förslag om införande av ett sådant förbud vunno ej bifall. Såsom skäl för denna ståndpunkt anfördes bl. a., att det av en dylik lagstiftning ej kunde förväntas, att den skulle visa sig synnerligen verksam, då ju för ett bolag den möjligheten alltid stode öppen att såsom bulvaner anlita personer, som ej stode i anställningsförhållande till bolaget. Å andra sidan syntes det innebära en obillig stränghet att ställa de personer, som här vore i fråga, under strängare bestämmelser än dem, som gällde för svenska medborgare i övrigt. Dessa skäl torde fortfarande äga giltighet.

I vissa yttranden över motionen har ifrågasatts, huruvida icke för uppnående av motionärens syfte borde vidtagas ändringar för effektivisering av bulvanlagen. På denna väg lär emellertid icke mycket stå att vinna i det avseende varom nu är fråga.

Beträffande det i vissa yttranden framförda kravet på en allmän koncessionslagstiftning i fråga om förvärv av jordbruksfastighet får utskottet hänvisa till vad som anförts under föregående avsnitt.

På grund av det anförda får utskottet avstyrka bifall till motionen.

C. Frågan om rätt för konsumtionsförening att förvärva jordbruksfastighet.

(Motionerna I: 145 och II: 218.)

Över motionerna I: 145 och II: 218 ha på begäran av utskottet yttranden avgivits av domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, Riksförbundet landsbygdens folk, Sveriges lantbruksförbund och Småbrukarnas riksförbund. Innehållet i yttrandena återgives i bilaga till detta utlåtande.

1925 års lag angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom innehåller i motsats till lagen den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag ej något undantag för konsumtionsförening. Enligt bestämmelse i sistnämnda lag är från lagens tillämpning undantagen bl. a. förening med ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom att anskaffa livsmedel eller andra förnödenheter åt medlemmarna, avsätta alster av medlemmarnas verksamhet, bereda bostäder åt medlemmarna eller anskaffa lån åt medlemmarna.

Anledningen till denna skillnad är att lagarna fullfölja olika syften. Medan 1925 års lag har till syfte att bevara jordbruksfastigheterna i den självägande bondeklassens hand, avser 1916 års lag kontroll över utlänningars rättsförvärv. I den proposition (1925: 205), varigenom förslag till förbudslag förelades riksdagen, uttalade föredragande departementschefen (s. 22), att undantagen från lagarnas tillämpningsområde blivit bestämda med hänsyn

här till. Såsom skäl till undantaget beträffande vissa kooperativa föreningar från tillämpningen av 1916 års lag angavs i förarbetena (se proposition 1916: 137 s. 55), att dessa föreningars ändamål och organisation syntes i och för sig innebära tillräcklig trygghet mot de vådor lagen vore avsedd att förebygga.

1925 års lag omfattade ursprungligen endast bolag och ekonomiska föreningar. Härutinnan avvek den från den tidigare gällande norrlandslagstiftningen, som visserligen i sitt ursprungliga skick varit tillämplig beträffande samma rättssubjekt men sedermera ändrats till att avse även ideella föreningar. Genom lagändring 1932 utvidgades 1925 års lags tillämpningsområde att omfatta även ideella föreningar och stiftelser. Anledningen till denna ändring var, att lagen i vissa fall kringgåts därigenom att av bolag grundade stiftelser förvärvat fast egendom.

Reglerna om dispens från förbudet mot förvärfv av fast egendom i 1925 års lag hava för närvarande, efter ändringar 1937, följande lydelse:

4 §. Konungen äger giva bolag, förening eller stiftelse tillstånd att förvärva fast egendom av annan beskaffenhet än i 3 § sägs i fall,

1. att egendomen vid tiden för denna lags trädande i kraft ägdes av bolag eller ekonomisk förening och sedermera alltjämt tillhört dylik samfällighet;

2. att egendomen utgör fastighet, därav icke någon del lämpligen kan nyttjas för jordbruk;

3. att egendomen utgör sådan del av en fastighets avrösningsjord med impedimenter, vilken med hänsyn till ortens förhållanden och i övrigt föreliggande omständigheter prövas icke vara erforderlig för att återstående del av fastigheten skall äga skogstillgång, tillräcklig att utgöra varaktigt stöd för drivande av självständigt jordbruk (*stödskog*), och icke heller vara att hänföra till sådana till odling tjänliga myrmarker och andra odlingslägenheter, som i anseende till läge, omfattning och jordens beskaffenhet ägna sig för upptagande av självständiga jordbruk eller lämpligen kunna sammanslås med andra brukningsdelar (*odlingsområde*); skolande vid beräkning av stödskog hänsyn tagas dels till möjligheten att genom delning av förefintligt jordbruk bilda nya självständiga jordbruk, dels, beträffande odlingsområde, till möjligheten att av dylikt område bilda självständigt jordbruk eller sammanslå sådant område med annan brukningsdel;

4. att egendomens förvärvande för bolaget, föreningen eller stiftelsen såsom innehavare av angränsande fastighet äger avsevärd betydelse med hänsyn till skogsvårdens främjande;

5. att med egendomens förvärvande är avsett att åt arbetare eller andra hos bolaget, föreningen eller stiftelsen anställda personer bereda bostäder eller att genom idkande av jordbruk tillgodose sådana personers behov av livsförnödenheter eller jordbruksprodukter; eller

6. att med egendomens förvärvande är avsett att främja bildandet av egna hem eller mindre jordbruk.

Tillstånd till förvärfv enligt andra eller tredje punkten må ej utan särskilda skäl förvägras bolag, förening eller stiftelse, som under de före ansökningens ingivande senast förflutna tio åren genom överlåtelse till enskild person av skogsmark eller till jordbruk tjänlig fastighet med efter ortens förhållanden erforderlig skogstillgång eller ock genom sådan överlåtelse till enskild person av odlad jord eller odlingsområde, som prövas gagnelig för befolkningens näring i orten, ehvånt sig egendom, vilken vid värdering, verkställd i den ord-

ning och efter de grunder Konungen föreskriver, finnes i värde ungefär motsvara den egendom som med förvärvet avses. Med överlåtelse, som ovan sagts, skall jämställas överlåtelse av skogsmark, jordbruksfastighet, odlad jord eller odlingsområde till kommun eller till hushållningssällskap, bolag eller förening, som utövar statsunderstödd egnahemsverksamhet. Har överlåtelse av jordbruksfastighet eller skogsmark skett till enskild person, som förvärvat egendomen huvudsakligen för att därav bereda sig inkomst annorledes än genom dess utnyttjande för eget jordbruk eller i samband därmed bedrivit skogsbruk, må hänsyn ej tagas till överlåtelsen.

Tillstånd enligt andra eller tredje punkten må, såvitt angår Nedan-Siljans fögderi med undantag för Kopparbergs och Aspeboda socknar, Ovan-Siljans fögderi, Väster-Dals fögderi med undantag för Säfsnäs socken samt Envi-kens, Svärdsjö och Svartnäs socknar av Falu fögderi i Kopparbergs län, icke, utan att särskild anledning därtill föreligger, givas till förvärv av mark, som vid skogsåbodelning eller, där sådan ej förekommit, allmänt storskifte avsetts till hemskog och fäbodskog.

I fråga om de på bekostnad eller med understöd av staten storskiftade delarna av Kopparbergs län skola, där heminägorna ännu ligga i storskifte, vid tillämpning av bestämmelserna i tredje punkten samma ägare eller hans make tillhöriga ägor, vilka gemensamt bilda en brukningsdel, betraktas såsom en fastighet.

Vad enligt bestämmelserna i tredje punkten förvärvas skall avskiljas genom avstyckning, därvid dock skall iakttagas, att rätt till delaktighet i sådana samfälligheter, rättigheter och förmåner, som avses i 19 kap. 12 § andra stycket lagen om delning av jord å landet, ej må tilläggas den avstyckade ägovidden.

Tillstånd till förvärv enligt fjärde punkten må icke, utan att särskild anledning därtill föreligger, givas, om jordbruket å fastighet, varifrån förvärvet göres, därigenom skulle bringas att upphöra eller märkligen försvagas.

5 §. Prövas i andra fall än i 4 § angivits på grund av särskilda omständigheter bolag, förening eller stiftelse böra medgivas rätt att förvärva fast egendom av annan beskaffenhet än i 3 § sägs, äger Konungen giva tillstånd därtill. Såsom sådan omständighet skall i fråga om förvärv, som göres av annan förening än ekonomisk förening eller av stiftelse, anses, att föreningen eller stiftelsen främjar ett allmännyttigt ändamål samt att förvärvet äger avsevärd betydelse för föreningens eller stiftelsens verksamhet.

Anledningen till att i lagen upptogos dels vissa speciella dispensgrunder och dels en allmän dispensbestämmelse var (se proposition 1925: 205 s. 26), att den erfarenhet som vunnits under tiden för norrlandslagstiftningens tillämpning ansågs göra det möjligt att med större bestämdhet urskilja vissa grupper av fall, i vilka en eftergift av förvärvsförbudet i allmänhet kunde antagas vara välgrundad. Även då de s. k. lindrigare dispensgrunderna voro tillämpliga skulle emellertid ske en verklig prövning i det särskilda fallet, men denna ansågs kunna äga rum efter mindre sträng måttstock än den som skulle användas vid tillämpning av den allmänna dispensbestämmelsen.

Framställningar om ändring av 1925 års lag i det syfte som angivits i motionerna ha tidigare, genom skrivelser till Kungl. Maj:t den 11 juni 1942 och den 2 april 1943, gjorts av Kooperativa förbundet. Dessa framställningar ha ej föranlett någon åtgärd.

Rörande Kooperativa förbundets syn på frågan får utskottet hänvisa till uppsatser i tidskriften »Kooperatören» 1942: nr 14—15 s. 370—375 samt 1943: nr 6 s. 121, 122 och nr 15—16 s. 385—389.

Förbudslagens syfte är att bevara jordbruksjorden i den självägande bondeklassens hand. Förbudet för juridiska personer att förvärva jordbruksfastigheter är emellertid icke ovillkorligt. Genom dispensbestämmelser har möjliggjorts för sådana rättssubjekt att under särskilda omständigheter erhålla tillstånd till förvärv, som äro ur allmän synpunkt icke blott oskadliga utan även nyttiga och önskvärda.

Utskottet.

I lagen har upptagits dels i 4 § vissa s. k. lindrigare dispensgrunder och dels i 5 § en allmän dispensregel. Bland de förra bör i förevarande sammanhang särskilt uppmärksammas en, enligt vilken dispens kan meddelas i fall då med egendomens förvärvande är avsett att åt arbetare eller andra hos juridisk person anställda personer bereda bostäder eller att genom idkande av jordbruk tillgodose sådana personers behov av livsfrönödenheter eller jordbruksprodukter. Beträffande den allmänna dispensregelns avfattning märkes, att såsom särskild omständighet att beaktas vid prövningen av tillåtligheten av förvärv, som göres av ideell förening eller stiftelse, skall anses, att föreningen eller stiftelsen främjar ett allmännyttigt ändamål samt att förvärvet äger avsevärd betydelse för föreningens eller stiftelsens verksamhet.

Enligt utskottets mening kan det icke stå i överensstämmelse med lagens syfte att från dess tillämpning undantaga konsumtionsföreningar. Det kan emellertid ifrågasättas, huruvida icke liknande synpunkter, som legat till grund för de ovan återgivna särbestämmelserna beträffande dispensmöjligheten i vissa fall, tala för ett bedömande efter lindrigare måttstock även av tillåtligheten av en konsumtionsförenings förvärv av jordbruksfastighet. Om det av omständigheterna framgår, att föreningen själv ämnar driva jordbruket och förvärvet icke är att anse huvudsakligen såsom en kapitalplacering, synes förvärvet ur allmän synpunkt vara till nytta. Vad nu sagts om konsumtionsförening bör naturligtvis, såsom domänstyrelsen framhållit i sitt yttrande över motionerna, gälla även andra juridiska personer, som kunna anses likställda med konsumtionsförening.

Med hänsyn till det anförda bör enligt utskottets mening övervägas att i lagen införa en för konsumtionsförening och därmed likställd juridisk person avsedd lindrigare dispensgrund. En sådan torde ej behöva äventyra de sociala och jordpolitiska syften som legat till grund för lagstiftningen. Utskottet förordar, att en utredning verkställs beträffande frågan i vad mån jämkningar kunna vidtagas i dispensbestämmelserna utan att lagens sociala och jordpolitiska verkningar försvagas.

D. Frågan om förhindrande av sammanslagning av bärig brukningsdel med annan.

(Motionerna I: 143 och II: 232, senare yrkandet, samt I: 212 och II: 306.)

I den mån denna fråga kan lösas genom jorddelningslagstiftningen torde den komma att uppmärksammas av *fastighetsbildningssakkunniga*.

Frågan har beröring även med vanhävdslagstiftningen. I direktiven för de enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 12 maj 1944 tillkallade utredningsmännen för verkställande av *utredning rörande ny lagstiftning om uppsikt å jordbruk* anförde chefen för jordbruksdepartementet bl. a.:

Sedan den nya arrendelagstiftningen trätt i kraft, synes en stark tendens ha kunnat spåras att jordägarna mer och mer sökt taga under eget bruk tidigare såsom självständiga jordbruk utarrenderade torp och lägenheter. Vidare har det kunnat förmärkas, att i och för sig bärkraftiga bondejordbruk i ökad omfattning förvärvats av ägare till intilliggande fastigheter och sammanslagits med dessa. Det torde kunna befaras, att efter sammanförandet under en hand av dylika jordbruk åbyggnaderna å det ena bortföras eller lämnas utan underhåll. En icke obetydlig minskning av de självständiga jordbrukens antal torde till följd av berörda förfarande komma att ske. En dylik utveckling synes icke okontrollerad böra få äga rum. Med hänsyn till det anförda och då en utredning av nu ifrågakvarande slag torde kräva en förhållandevis lång tid anser jag att densamma redan nu bör igångsättas.

Vid ifrågakvarande utredning bör närmare undersökas den omfattning i vilken vanhävd av jordbruk förekommer liksom ock omfattningen av förutberörda tendens att nedlägga nu självständiga jordbruk eller sammanslå dessa med andra till större enheter.

Vid en blivande lagstiftning bör övervägas om icke en viss ändring av vanhävdsbegreppet bör komma till stånd. Härvid torde å ena sidan böra tagas i betraktande önskvärdheten av att ett nedläggande av jordbruk samt bortförande eller lämnande utan underhåll av byggnad icke äger rum, där jordbruket är av den beskaffenhet och omfattning att innehavaren därav kan erhålla sin huvudsakliga bärning eller det eljest av sociala skäl finnes påkallat att jordbruket vidmakthålles. Å andra sidan bör emellertid vid fastställande av vanhävdsbegreppet tillses att en rationell användning av förefintliga jordbruksarealer icke motarbetas. Sålunda bör ett ur rationaliserings-synpunkt önskvärt sammanförande av jordbruk ej förhindras. Det måste vidare beaktas, att även i orter med i allmänhet tillfredsställande avsättningsförhållanden kan förekomma jordbruk med så ringa odlingsvärde eller så ofördelaktig belägenhet att det både ur allmän och enskild synpunkt vore lämpligare att jorden användes för skogsbruk än för jordbruk. Hinder bör givetvis icke heller resas mot ett ändamålsenligt utnyttjande för betesbruk av därför lämpade arealer. Vid utredningen torde särskilt böra eftersträvas att en ur såväl allmänna som enskilda intressen tillfredsställande och lämplig avvägning av förberörda synpunkter kommer till stånd.

Utskottet. Såsom ovan anförts pågå för närvarande utredningar på de områden motionärerna avsett. På grund härav synes anledning ej föreligga för riksdagen att göra någon framställning i frågan.

Utskottets hemställan.

Under åberopande av det ovan anförda får utskottet hemställa:

A. att motionerna I: 143 och II: 232, såvitt angår yrkandet beträffande åtgärder till förhindrande av att jord- och skogsbruk övergå i den icke jordbrukande befolkningens händer, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd;

B. att motionen II: 398 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd;

C. att riksdagen, i anledning av motionerna I: 145 och II: 218, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, i vad mån jämkningar kunna vidtagas i dispensbestämmelserna i lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom, utan att lagens sociala och jordpolitiska verkningar försvagas, samt framläggande för riksdagen av det förslag vartill utredningen kan föranleda; samt

D. att motionerna I: 143 och II: 232, såvitt angår yrkandet beträffande åtgärder till förhindrande av att redan fullt bäriga brukningsdelar försvinna och sammanläggas med andra, samt motionerna I: 212 och II: 306 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 15 juni 1944.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit

beträffande punkten A:

från första kammaren: herrar *Norman, Wistrand, Mannerskantz, Roos, Hage, Sten, Hallagård* och *Nils Elowsson*;

från andra kammaren: herr *von Seth**, fru *Johansson*, herrar *Larsson* i Östersund, *Johnsson* i Kastanjegården, *Jansson* i Hällefors och *Hedlund* i Rådom;

beträffande punkten B:

från första kammaren: herrar *Norman, Linder, Wistrand, Mannerskantz, Roos, Sten, Hallagård* och *Nils Elowsson*;

från andra kammaren: herrar *Pettersson* i Hällbacken, *Ryberg, Hermansson**, *von Seth**, *Larsson* i Östersund, *Johnsson* i Kastanjegården och *Lundgren**;

beträffande punkten C:

från första kammaren: herrar *Norman, Linder, Wistrand, Löfvander, Mannerskantz, Roos, Sten* och *Nils Elowsson*;

från andra kammaren: fröken *Andersson*, herr *Hermansson**, fru *Johansson*, herrar *Larsson* i Östersund, *Johnsson* i Kastanjegården, *Lundgren**, *Jansson* i Hällefors och *Hedlund* i Rådom;

beträffande punkten D:

från första kammaren: herrar *Norman, Linder, Wistrand, Löfvander, Mannerskantz, Roos, Sten* och *Nils Elowsson*;

från andra kammaren: herrar *Ryberg, von Seth**, fru *Johansson*, herrar *Larsson* i Östersund, *Johnsson* i Kastanjegården, *Jansson* i Hällefors och *Andersson* i Eskilstuna*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

Beträffande punkten A:

av herrar *Hallagård* och *Hedlund* i Rådom, vilka anfört:

Förevarande spörsmål har under en följd av år tilldragit sig stor uppmärksamhet i den allmänna debatten. Den uppfattningen torde vara förhärskande, att här är fråga om företeelser, som i möjligaste mån böra motverkas. Meningarna äro däremot påfallande delade om hur vittgående åtgärder som kunna vara motiverade för att råda bot på dessa missförhållanden. Till en del bero nämnda skiljaktigheter på olika meningar om storleken av de olägenheter som kunna uppkomma om en fastighet frångår den jordbrukande befolkningen. Men de sammanhånga också i viss mån med olika uppfattningar angående den utsträckning vari dylika överlåtelse förekomma.

Enligt vår mening synes det angeläget, att statsmakterna ägna förevarande spörsmål stor uppmärksamhet. I första hand bör därvid på ett fullt klagörande sätt utrönas i hur stor omfattning här påtalade företeelser förekomma,

och på grundval av resultatet härav bör övervägas vad som bör och kan göras för missförhållanden undanröjande och förebyggande.

Under återopande av ovanstående få vi hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till förhindrande av att jord- och skogsbruk övergå i den icke jordbrukande befolkningens händer.

Beträffande punkten B:

av herr *Sten*.

Beträffande punkten C:

1) av herrar *Mannerskantz*, *Roos*, fröken *Andersson* och herr *Johnsson* i Kastanjegården, vilka yrkat avslag å motionerna; samt

2) av herr *Hedlund* i Rådom, som anfört:

Lindring i dispensvillkoren för konsumtionsföreningars jordförvärv synes näppeligen kunna vidtagas utan motsvarande jämkning i villkoren för vissa andra juridiska personers rätt att förvärva jord. Härigenom skulle emellertid förbudslagets sociala och jordpolitiska syften äventyras. På grund härav yrkas avslag å motionerna.

Beträffande punkten D:

av herr *Ryberg*.

Yttranden beträffande

B. Frågan om förbud för trävarubolags styrelseledamöter m. fl. att förvärva jordbruksfastighet med skogsmark.

Domänstyrelsen.

Styrelsen, som över motionen inhämtat yttranden från vederbörande överjägmästare, får för egen del anföra följande.

Så vitt av överjägmästarnas yttranden framgår synes ett sådant bulvanförfarande, som enligt motionären skulle av trävarubolag tillämpas i fråga om fastighetsförvärv inom Vilhelmina socken, icke förekomma i vidare omfattning inom landet i övrigt. Därest det emellertid vid en närmare undersökning skulle visa sig att bulvanlagen i sin nuvarande avfattning icke tillgodoser syftet med densamma, lärer en ändring av denna böra övervägas. Det synes dock styrelsen tveksamt, huruvida det kan vara lämpligt eller möjligt att skärpa bulvanlagen genom ett sådant förbud, varom motionären hemställt.

Skogsstyrelsen.

Enligt vad skogsstyrelsen erfarit, har lagberedningen under sitt arbete med revision av jordabalken upptagit till behandling frågan om ett inarbetande i denna balk av ifrågavarande förbuds­lagstiftnings väsentliga delar och i samband därmed även frågan om behovet av en saklig revision av gällande bestämmelser på området. Under sådana omständigheter finner skogsstyrelsen det icke ändamålsenligt att den av motionären väckta frågan blir föremål för särskild utredning. Skogsstyrelsen, som förutsätter att de i motionen framförda synpunkterna tagas under övervägande vid lagberedningens fortsatta arbete, föreslår därför att motionen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Länsstyrelsen i Västerbottens län.

I motionen framhålles, bland annat, att bestämmelserna i nu gällande lag om bulvanförhållande i fråga om fast egendom ofta kringgås på grund av svårigheten att förebbringa bevis om bulvanförhållande samt att trävarubolagen genom sina tjänstemän i avsevärd omfattning kringgå lagen. Iakttagelsen att bolagstjänstemän skulle vara bulvaner för bolag torde endast i viss mån vara riktig. Erfarenheten av förhållandena inom länet synes icke ge anledning till antagande att trävarubolag, i varje fall icke de större, i avsevärd omfattning inneha och alltjämt förvärva fastigheter genom bulvaner. Av motionären åsyftat fall att en disponent för ett trävarubolag köpt skogsfastigheter inom Vilhelmina socken har genom landsfogden i länet under 1938 och 1939 varit föremål för utredning, men enär utredningen icke gav belägg för misstanken därom att bulvanförhållande skulle föreligga, föranledde utredningen icke till någon landsfogdens åtgärd. De på distrikt tjänstgörande lantmätarna i länet ha meddelat att något bulvanförvärv icke vore för dem med säkerhet känt samt att om sådana förvärv numera förekomme, detta skedde i ringa omfattning. Liknande uttalanden ha gjorts av häradsskrivarna i länet.

Länsstyrelsen har sig däremot bekant att enskilda, som icke äro jordbrukare och som i många fall icke ens äro bosatta i länet, förvärva hela jordbruksfastigheter eller delar därav i syfte att tillgodogöra sig den till dessa fastigheter hörande skogsmarken. Stundom torde detta ske i rent kapitalplaceringssyfte men ofta också såsom spekulation i den å fastigheten växande ståndskogen. Denna exploateras därvid så långt det går enligt gällande skogsvårdslagar. Fastighetsköpet finansieras genom avverkningen, varefter man söker sälja bort inägorna men behålla skogsmarken.

På sätt motionären framhållit föreligger intet som helst hinder för enskild person att förvärva jordbruksfastighet med skog. Någon prövning av förvärven ur det allmännas synpunkt förekommer icke. En sådan är dock påkallad, därest man vill förhindra den skadliga inverkan på jordbruksnäringen, som dessa förvärv uppenbarligen ha. Jordbruket å fastighet som innehas av enskild person, som icke är bosatt å fastigheten och som besitter densamma huvudsakligen i ändamål att därav bereda sig inkomst annorledes än genom jordbruket, måste förr eller senare råka i vanhävd och förfalla. Visserligen gäller gentemot ett sådant innehav lagen den 27 juni 1927 angående uppsikt å vissa jordbruk, vilken lag på grund av nu rådande krisförhållanden tillfälligt i stort sett ersatts med lagen den 30 juni 1942 om åtgärder mot vanhävd av jordbruk. Men tillämpningen av denna lag stöter på stora svårigheter. Den som förvärvat en jordbruksfastighet för skogens skull utarrenderar i bästa fall inägorna till ägaren av någon grannfastighet. Åbyggnaderna få stå tomma, ofta utan ens nödtorftigt underhåll. Så snart tillfället är lämpligt säljer skogsexploatören inägorna för avstyckning till särskild fastighet eller för sammanläggning med annan fastighet. Vid avstyckningsförrättningen och sammanläggningen åberopas det gagn för jordbruksnäringen, som förmenas ligga däri, att ett annat jordbruk förstärkes, att de icke underhållbara åbyggnaderna ej ha något värde samt att fastigheten ej längre kan anses såsom ett självständigt jordbruk, varigenom hinder mot sammanläggningen får anses undanröjt. Skogsexploatörernas uppfattning är att de göra en ren välgärning, när de till lågt pris sälja inägorna. Skulle det visa sig att avskiljandet av inägojorden icke lagligen kan ske, anser skogsexploatören detta på sin höjd vara beklagligt för köparens del, som kanske under en följd av år nedlagt arbete och kostnader på jordbrukets vidmakthållande, men för skogsexploatörens del har saken mindre betydelse. Han innehar sin fastighet som förut. Även om inägorna inte ge någon inkomst, äro ej heller i regel omkostnaderna för dem av någon betydelse. Det är ingen svårighet att inse, att dessa förhållanden direkt skada jordbruksnäringen. Odlad jord och byggnader förfalla. Odlingsmarkens utnyttjande omintetgöres.

I många fall avse förvärven hela eller del av den till en jordbruksfastighet hörande skogsmarken. Att jordägaren i stället icke säljer avverkningsrätt har vid förfrågan på något håll förklarats så att vad man behövt i kontanter icke kunnat tas ut genom stämpling på grund av en restriktiv tillämpning av skogsvårdslagens bestämmelser om rätt att avverka skog till avsalu. För att legalisera sitt förvärv av skogsmarken söker köparen avstyckning. När denna på grund av jorddelningslagens restriktiva bestämmelser icke kan ske, har köparen ej heller därav någon särskild olägenhet. Han begär, erhåller och åtnöjer sig med vilande lagfart, som skyddar honom mot nya in-teckningar men som också samtidigt blir till avsevärd olägenhet för ägaren till den fastighet, varifrån försäljningen skett. Jorddelningslagens och sammanläggningslagens bestämmelser, som syfta till att bevara bärkraftiga jordbruk och främja en lämplig fastighetsbildning, bliva på grund av anförda förhållanden tämligen illusoriska.

Enligt vad länsstyrelsen inhämtat har de enskildas förvärv av skogsmark inom de skogrika socknarna i länet en stor omfattning. Under huru lång tid förvärven pågått synes svårt att angiva. Så mycket är emellertid säkert att någon tendens till minskning icke föreligger. Enbart i Vilhelmina socken ha enligt inhämtade upplysningar under de senaste 5—6 åren åtta olika personer förvärvat skogsmark med en sammanlagd areal av cirka 10 000 hektar.

Vad motionären i sina motiv anfört i fråga om enskildas förvärv påkallar alltså den största uppmärksamhet. Åtgärder måste vidtas i syfte att bevara skogen till jordbruket för att dess bärkraft icke skall äventyras. Men sådana åtgärder måste vidtas innan det blir för sent. Det finns redan nu ett mycket stort antal ofullständiga fastigheter, som borde förstärkas med skog. Ur det allmännas synpunkt föreligger all anledning att motverka att detta antal ytterligare ökas.

Den av motionären ifrågasatta utredningen synes synnerligen påkallad men syftet med motionen kan icke förväntas bli tillfredsställande tillgodosett med den begränsning av räckvidden hos ifrågasatta lagbestämmelser, som kommit till uttryck i motionen. Därest trävarubolagen vill tillåta sig kringgå förbudslagen med bulvaner, kan detta givetvis ske lika lätt genom att såsom bulvaner använda andra än i bolagets tjänst anställda personer och dessas anhöriga.

På grund av det anförda vill länsstyrelsen tillstyrka bifall till motionen, därvid även frågan om förbud för enskilda personer, som ej bruka jorden, att förvärva jordbruksfastigheter med skogsmark bör utredas.

Länsstyrelsen i Norrbottens län.

I motionen klagas över att gällande bulvanlag icke är tillräckligt effektiv. Erfarenheten giver också stöd för denna uppfattning. Detta förhållande beror på att lagens efterlevnad är svår att övervaka. Enligt länsstyrelsens mening skulle en sådan lagstiftning som den motionären ifrågasätter bli minst lika svårkontrollerad. Då det dessutom icke kan anses lämpligt att införa särbestämmelser för en viss befolkningsgrupp, vill länsstyrelsen avstyrka motionen.

Spörsmålet synes däremot böra lösas i huvudsaklig överensstämmelse med det år 1941 framlagda förslaget till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet, vilket förslag länsstyrelsen i princip tillstyrkte.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län.

Länsstyrelsen har infordrat yttranden i ärendet av jordbrukskommissionen och skogsägareföreningarna i länet. I jordbrukskommissionens yttrande anges att, även om inom kommissionens verksamhetsområde numera, såvitt kommissionen har sig bekant, icke förekomme bulvanköp i någon större utsträckning, sådana köp dock ej helt upphört. Under senast gångna verksamhetsåret hade tvenne bulvanköp anmälts — i bägge fallen hade chef för trävarubolag för egen räkning genom köp förvärvat jordbruksfastighet med tillhörande skogsmark. Jordbrukskommissionen anser fördenskull i likhet med motionären att en skärpning av lagstiftningen till förhindrande av bolags med fleras förvärv av jordbruks- och skogsfastigheter genom bulvan erforderlig, men å andra sidan har kommissionen icke kunnat tillstyrka att denna skärpning åstadkommes genom införande av sådant förbud, som i motionen ifrågasatts. En dylik lagstiftning förmenades komma att medföra alltför vittgående konsekvenser i fråga om rätten överhuvud taget att förvärva fastighet. I stället ville jordbrukskommissionen förorda, att riksdagen i an-

ledning av motionen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning i syfte att åstadkomma större effektivitet av bestämmelserna i lagen angående bulvanförhållande i fråga om fast egendom, särskilt genom skärpning av i lagens 4 § upptagna ansvarsbestämmelser och i 8 § av lagen förekommande bestämmelser angående tillsynen över lagens efterlevnad och tillämpning.

Skogsägareföreningen i Medelpad har i det avgivna yttrandet givit uttryck för den uppfattning, »att den s. k. självägande bonde- eller jordbrukareklassen i vårt land bör och skall med alla medel bevaras, vilket förnämligast kan ske därigenom, att äganderätten till jord- och skogsmark icke tillåtes att övergå till andra grupper av fysiska eller juridiska personer». Om nuvarande lagstiftning på området visat sig ineffektiv, borde givetvis en vidare utbyggnad därav komma till stånd.

Ådalarnas skogsägareförening har tillstyrkt den av motionären påyrkade utredningen samt som sin åsikt därjämte uttalat »att förutom de i motionen uppräknade personerna även bör upptagas barn till omförmälda personer jämte pensionerade tjänstemän, då dessa eventuellt kunna tjäna samma syften som de i motionen berörda».

Enligt lagen den 18 juni 1925 om bulvanförhållande i fråga om fast egendom åligger det länsstyrelsen att ägna särskild uppmärksamhet däråt, att inom länet förekommande bulvanförhållanden varda lagligen beivrade. Vid tidpunkten för lagens tillkomst föranstaltade länsstyrelsen om en ingående undersökning av förekommande bulvanförhållanden, vilket medförde dels ett flertal s. k. »bulvanrättegångar» och dels att från bolagens sida omfattande åtgärder vidtoges för upplösande utan rättegång av förefintliga bulvanförhållanden. På grund av den korta tid, som stått till buds, är emellertid länsstyrelsen icke i tillfälle att nu framlägga en fullständig redogörelse för länsstyrelsens verksamhet i samband med lagens tillkomst för att bringa lagens bestämmelser till efterlevnad utan nödgas inskränka sig till angivna mera allmänna uttalande. Dock vill länsstyrelsen framhålla, att länsstyrelsen genom cirkulärskrivelser till i 8 § av lagen angivna myndigheter framhållit angelägenheten av att utvecklingen på området noga följes ävensom att, då anledning till antagande att bulvanförhållande föreligger, anmälan därom göres hos länsstyrelsen.

Under de senare åren hava anmälningar om bulvanförhållanden gjorts hos länsstyrelsen allenast i ett fåtal fall. En genomgång av länsstyrelsens diarier visar, att under åren 1939—¹⁵/₃ 1944 fem anmälningar på området inkommit till länsstyrelsen. Rörande de olika anmälningarnas innehåll får länsstyrelsen hänvisa till bilagda särskilda redogörelse. Även om detta givetvis icke ådagalägger att de s. k. bulvanköpen inom länet upphört, så synes man dock därav kunna draga den slutsatsen, att bulvanköpen numera äro relativt sällsynt förekommande.

Erfarenheten av bulvanlagen och av svårigheten att med dess bestämmelser »kunna komma åt» en hel del fastighetsköp, som det finnes grundad anledning antaga i realiteten äro bulvanköp, torde dock få anses hava visat, att bulvanlagens bestämmelser icke äro tillfyllest för ernående av det syfte, som med lagen avsetts. Länsstyrelsen, som helt delar jordbrukskommissionens och skogsägareföreningarnas uppfattning om angelägenheten av att på allt sätt söka bevara jordbruksfastigheter med tillhörande skogsmark åt den jordbruksidkande befolkningen, anser sig fördenskull böra förorda en närmare utredning på området ävensom att på basis av en sådan utredning de åtgärder vidtagas, som av förhållandena kunna anses påkallade och ändamålsenliga. I likhet med jordbrukskommissionen håller emellertid länsstyrelsen före, att en så långt gående förbudslagstiftning, som av motionären ifrågasatts, ur olika synpunkter icke är tillräddlig. Överhuvud synes det, enligt läns-

styrelsens sätt att se på de föreliggande problemen, vara angeläget att framgå med en viss försiktighet på området, därest icke utvecklingen skall leda därhän, att uppträdandet på fastighetsmarknaden av de s. k. skogsjobbarna, vilka hänsynslöst och uteslutande i rent egoistiskt förvärvssyfte på kort sikt till det yttersta utnyttja skogstillgångarna på en förvärvad fastighet, skall bli vanligt förekommande än vad som nu är fallet.

Länsstyrelsen i Jämtlands län.

Den 7 augusti 1941 framlades av inom jordbruksdepartementet tillkallade utredningsmän ett betänkande med förslag till lag om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet (SOU 1941: 24). Syftet med den nu ifrågasatta utredningen synes hava beaktats i nämnda betänkande. På grund härav vill länsstyrelsen, som i övrigt i huvudsak delar de i motionen framförda synpunkterna, ifrågasätta om ytterligare utredning kan anses erforderlig.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län åberopar följande yttrande av landsfogden i länet.

I lag den 18 juni 1925 har stadgats förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom. För att förhindra förbudens kringgående genom att fastighet förvärvades för bolags, förenings eller stiftelses räkning men i annan persons namn utfärdades samma dag lag om bulvanförhållande i fråga om fast egendom. Emellertid synes sistnämnda författning icke tillfredsställande hava förmått fylla sin avsedda funktion. Otvivelaktigt har i många fall bulvanförhållande förekommit utan att ett ingripande kunnat ske eller — om ingripande skett — utan att detta medfört avsett resultat. Till väsentlig del torde detta bero på svårigheten att i bulvanmål förebringa bevisning om att den ifrågavarande fastigheten av bulvanen innehaves huvudsakligen för annans räkning. Någon ändring i detta förhållande torde icke kunna förväntas så länge polismyndighet icke äger rätt för utredning taga del av bolags bokföring. Riksdagsman Jacobson föreslår i sin motion utredning syftande till utvidgning av gällande förbud mot fastighetsförvärv till att, i vad angår jordbruksfastighet med skogsmark, omfatta jämväl trävarubolags styrelseledamöter, tjänstemän och andra hos dylikt bolag anställda personer ävensom förenämnda personers makar. Därest den ifrågasatta ändringen genomföres synes ett bulvanförvärv i någon mån förväras genom att de såsom bulvaner nu vanligast anlita personkategorierna icke längre kunna ifrågakomma. Emellertid torde redan nu såsom bulvan ofta utnyttjas jämväl personer utanför de av motionären berörda kategorierna. Det torde heller icke för ett bolag stöta på några större svårigheter att vid förekommande behov anskaffa en av bolaget ekonomiskt eller eljest beroende person att användas såsom bulvan. Detta så mycket mera som ett dylikt förfarande för närvarande icke kan medföra någon straffpåföljd för bulvanen. Ej heller för bolaget föreligger annan risk än den att den ifrågavarande fastigheten jämlikt bulvanlagen kan komma att försälgas, därvid dock bolaget i praktiken har möjlighet att genom ny bulvan återförvärva densamma. Då den sålunda av motionären ifrågasatta åtgärden icke synes kunna hava någon egentlig betydelse i avsedd riktning synes den begärda utredningen, vilken för övrigt allenast skulle avse en viss detalj inom den ifrågavarande lagstiftningen, lämpligen icke böra ske. Däremot synes en allsidig utredning angående ändring av gällande förbuds- och bulvanlag vara påkallad. Sedan det numera tydligt visat sig att enbart den lagstadgade tvångsförsäljningen icke kunnat hindra kringgåendet av förbudslagstiftningen, synes det sålunda lämpligt att tillgripa kriminalisering för motverkande av uppkomsten av bul-

vanförhållanden. Därvid synes såväl bulvanen som dennes huvudman böra straffas. Såsom ett säkerligen verksamt medel mot bulvanförhållandena torde därjämte böra övervägas införande av bestämmelsen om förverkande av fastighet, som befinnes vara föremål för bulvanbesittning.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län.

Inom länet finnas flera stora aktiebolag, vilka besitta avsevärda områden skogsmark. Såvitt länsstyrelsen har sig bekant förekommer det icke, att styrelseledamöter eller tjänstemän i dessa bolag numera förvärva fastigheter med skog under sådana förhållanden, att det kan antagas ske i företagens intresse. Delägare och styrelseledamöter i några mindre trävarubolag torde i en del fall återfinnas i fastighetslängderna som ägare till skogsfastigheter. Fråga är emellertid härvidlag endast om ett fåtal bolag, varav intet driver någon mera betydande rörelse, och fastighetsinnehaven äro icke heller, såvitt länsstyrelsen kunnat utröna, av nämnvärt omfång. Av länsstyrelsen gjorda förfrågningar hos landsfiskaler och taxeringsnämndsordförande med flera giva icke vid handen, att det under de senare åren förekommit försäljning i någon omfattning av skogsfastigheter till trävarubolag närstående personer.

Enligt länsstyrelsens förmenande finnes för detta läns vidkommande icke för närvarande behov av en sådan lagstiftning som motionären ifrågasatt.

Länsstyrelsen i Värmlands län.

Lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom har till syfte att skydda jordbruksnäringsen och bevara bondejordbruket. Genom denna lag har möjligheten för handelsbolag, aktiebolag och ekonomiska föreningar att förvärva fast egendom högst väsentligt inskränkts.

Under den revision av jordabalken, varmed lagberedningen är sysselsatt, har uppkommit fråga om inarbetande i en ny jordabalk av de grundläggande bestämmelserna i 1916 och 1925 års lagstiftning angående inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom. Lagberedningen har uppgjort utkast till ett kapitel omfattande de delar av nämnda kapitel, som avse inskränkningar i bl. a. inländska juridiska personers fastighetsförvärv. Beredningen har i skrivelse den 11 februari 1944 anhållit, att länsstyrelsen ville senast den 1 april 1944 inkomma med yttrande över lagutkastet och därvid angiva eventuella önskemål rörande en saklig revision av gällande bestämmelser i ämnet.

I avsikt att förhindra kringgående av förbudet mot förvärv av fast egendom genom att en till förvärvandet obehörig juridisk person använder annan som bulvan ha föreskrifter meddelats i lagen den 18 juni 1925 om bulvanförhållande i fråga om fast egendom.

Såvitt länsstyrelsen har sig bekant, förekomma icke uti det i motionen angivna avseende här i länet sådana missförhållanden, att de böra föranleda ytterligare åtgärder. Länsstyrelsen anser sig sålunda icke böra tillstyrka den begärda utredningen.

Sveriges skogsägareförbund.

Enligt Sveriges skogsägareförbunds mening förekommer bulvanköp numera icke i nämnvärd omfattning. Med bulvanköp anses enligt lagens mening sådana förvärv, som i en eller annan form, direkt eller genom lån, finansierats av ett bakom köparen stående företag, vilket då även direkt eller indirekt handhar den köpta fastighetens förvaltning och tillgodogör sig dess

avkastning. Ehuru förbundet givetvis icke är i stånd att prestera någon utredning om omfattningen av eventuella bulvanköp, har förbundet genom initierade personer i spridda orter inom det nord- och mellansvenska skogslandet sökt erhålla en uppfattning om huruvida bulvanköp för trävarubolags räkning ske av företagens styrelseledamöter eller tjänstemän. Denna undersökning har givit vid handen, att sådana förvärv numera knappast äga rum. Vid tiden för bulvanlagens tillkomst förefunnos i olika orter ett antal bulvanförhållanden, men dessa ha numera avvecklats.

Däremot lär det i alla delar av landet i viss omfattning förekomma, att privatpersoner, som icke tillhöra den jordbrukande klassen, förvärva jordbruks- och skogsfastigheter utan att därvid stå i något som helst bulvanförhållande till bolag. Motiven till dessa förvärv kunna vara mångahanda. Förhållandet har i olika sammanhang observerats av statsmakterna och har till förekommande av exploatering av skog vid rent spekulativa förvärv föranlett viss ändring av allmänna skogsvårdslagen.

Givetvis inträffar då och då, att förvärv av nu berörd art även göras av personer, som äro styrelseledamöter i eller anställda hos skogsbolag. Det i motionen särskilt påtalade fallet lär vara av denna art. Köparen, som är ensam ägare av ett mindre sågverksföretag i bolagsform samt kunnig skogsbrukare och skogsvårdare, har med all säkerhet varken behövt eller velat ha stöd av bolaget för sina fastighetsförvärv. Förhållandet lär snarare vara det att han finansierar bolaget än att bolaget finansierar honom.

De av motionären påtalade förhållandena beröra därför knappast bulvanlagen utan rulla upp det betydligt större spörsmålet, huruvida koncessions tvång skall stadgas för jordförvärv av fysiska personer, som icke tillhöra jordbrukareklassen. Såsom här tidigare sagts, har detta vittomfattande och svåra lagstiftningsproblem i olika sammanhang avhandlats av statsmakterna men därvid icke ansetts böra föranleda åtgärd. Jordkommissionen föreslog i ett betänkande av 1921 införande av alternativt bosättnings- eller koncessionstvång. Förslaget föranledde emellertid icke någon lagstiftningsåtgärd. 1942 utarbetades inom jordbruksdepartementet en p. m. rörande icke jordbrukares förvärv av jordbruksfastigheter. Denna p. m. innehöll förslag om förbud mot att utarrendera jord å nyförvärvade fastigheter. Man ville genom tvång för köparen att själv bruka jorden förhindra köp från icke jordbrukares sida. Ej heller detta förslag föranledde åtgärd.

Uppenbarligen uppressa sig utomordentligt allvarliga svårigheter mot en allmän koncessionslagstiftning beträffande fysiska personers jordförvärv. Antingen skall en sådan lagstiftning vara generell, i vilket fall den kommer att verka förlamande på fastighetsmarknaden samt överhoppa myndigheterna med prövningsärenden, eller ock skall den avse endast vissa medborgargrupper eller yrken. Gränsdragningen måste emellertid då bli godtycklig och lagstiftningens verkningar nyckfulla och orättvisa. Det finnes inom alla yrken personer, som samtidigt äro dugande och framgångsrika jordbrukare, och det finnes även många personer som anses tillhöra jordbrukareklassen, men som i själva verket mer äro trävaruhandlare eller fastighetspekulanter.

En rättvis gränsdragning för ett partiellt koncessionstvång är praktiskt taget omöjlig att verkställa. Den av motionären föreslagna avgränsningen till personer, anknutna till skogsbolag, är ur samhällets synpunkt helt ologisk. Med hänsyn till bondeklassens jordinnehav är det likgiltigt, om ett förvärv sker av en disponent i ett skogsbolag eller i ett gruvbolag eller av en läroverksadjunkt. Tillhopatagna äro säkerligen förvärven av personer, knutna till skogsföretag, vida färre än förvärv av andra medborgargrupper, vilka icke tillhöra den jordbrukande befolkningen.

Av dessa och andra skäl hava statsmakterna icke ansett sig böra pröva en koncessionslagstiftning för fysiska personers jordförvärv. Medverkande till detta ställningstagande har säkerligen även varit, att fysiska personers jordinnehav, sedda ur samhällsutvecklingens synpunkt, äro kortvariga. De sträcka sig i varje fall icke över förvärvarens livstid. Vid hans bortgång komma fastigheterna i de flesta fall ånyo ut i marknaden och kunna övergå i den jordbrukande klassens ägo.

Såsom sammanfattning av det ovan anförda får förbundet uttala, att bulvanköp av skogsfastigheter för skogsbolags räkning, där företagen i realiteten äro ägare, knappast numera förekomma;

att fastighetsköp från fysiska personers sida, vilka icke tillhöra den i egentlig mening jordbrukande klassen, i viss omfattning förekomma i hela landet; samt

att ett koncessionstvång för dylika förvärv icke är av behovet påkallat och i varje fall icke utan godtycklighet kan genomföras för vissa medborgargrupper.

Under åberopande av vad sålunda anförts får förbundet avstyrka motionen.

Sveriges skogsägareföreningars riksförbund.

Riksförbundet är fullt ense med motionären om att, trots nu gällande lag om bulvanförhållande i fråga om fast egendom, bulvanköp i stor utsträckning förekommer. Speciellt är detta förhållandet i de norra delarna av landet. Att något snarast måste göras för att stävja dessa bulvanköp är självfallet önskvärt, men riksförbundet anser att andra vägar än de av motionären föreslagna därvid böra beträdas. Att i lag förbjuda enskilda personer att förvärva skogsfastigheter, därför att de äro anställda eller på annat sätt anknutna till ett trävarubolag, synes riksförbundet vara ett alltför rigöröst och långtgående intrång på enskilda personers handlingsfrihet.

Bulvanlagen synes i sin nuvarande utformning vara väl avvägd så tillvida, att den utan undantag stadgar förbud mot bulvanköp. Däremot synes övervakningen av lagens efterlevnad icke vara tillräckligt effektiv. Det torde även i många fall vara svårt att föra i bevis att bulvanförhållande föreligger. Riksförbundet anser, att man i första hand bör inrikta sig på en effektivare övervakning av lagens efterlevnad. Enligt lagens 8 § skola landsfogde, landsfiskal, mantalsskrivningsförrättare, kommunalnämnd, jordbrukskommission, skogsvårdsstyrelse och skogsvårdskommitté ävensom, där skogsvårdsstyrelse icke utövar tillsyn över skogsvården, vederbörande jägmästare, då anledning finnes till antagande att bulvanförhållande föreligger, därom göra anmälan hos Konungens befallningshavande. Det åligger sålunda en lång rad av myndigheter att övervaka lagens efterlevnad, men icke förty synes denna vara bristfällig. Riksförbundet vill därför föreslå en skärpning av ovan nämnda myndigheters åligganden i detta avseende och eventuellt även utöka antalet anmälare med någon sådan myndighet eller myndighetsperson som kan anses ha större intresse av att här ifrågavarande lagöverträdelser beivras.

För att underlätta möjligheterna att leda lagöverträdelser i bevis böra de nuvarande lagbestämmelserna kompletteras med föreskrifter om när bulvanförhållande skall anses föreligga. Ett sådant komplement skulle också verka gynnsamt i så måtto, att tillsyningsmyndigheterna, landsfogde, skogsvårdsstyrelse etc., mera gärna än för närvarande är fallet skulle göra föreskriven anmälan till Konungens befallningshavande.

För närvarande medför överträdelse av bulvanlagen icke någon som helst straffpåföljd. Det synes därför böra tagas under övervägande, huruvida icke straffbestämmelser även skola införas. Införandet av dylika skulle säkerligen ha gynnsamt inflytande på efterlevnaden av lagens bestämmelser.

Riksförbundet får sålunda avstyrka motionärens förslag och i stället föreslå sådana ändringar och tillägg i nuvarande lagbestämmelser, som ovan antytts.

C. Frågan om rätt för konsumtionsförening att förvärva jordbruksfastighet.

Domänstyrelsen.

Enligt § 5 i lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom äger Konungen, då särskilda omständigheter föreligga, medgiva, bl. a., föreningar rätt att förvärva fastigheter av i motionerna avsett slag. Såsom sådan omständighet skall i fråga om förvärv, som göres av annan förening än ekonomisk förening eller av stiftelse, anses, att föreningen eller stiftelsen främjar ett allmännyttigt ändamål samt att förvärvet äger avsevärd betydelse för föreningens eller stiftelsens verksamhet.

Genom detta lagrumms avfattning synes det domänstyrelsen att möjlighet redan nu finnes att, åtminstone i viss utsträckning, beakta de synpunkter som motionärerna framhållit.

En utredning om vidgad rätt att förvärva fast egendom anser sig emellertid styrelsen icke böra motsätta sig, därest den kommer att omfatta även juridiska personer, som kunna anses likställda med konsumtionsföreningarna.

Lantbruksstyrelsen.

1925 års lag angående förbud i vissa fall för bolag, förening och stiftelse att förvärva fast egendom har till syfte att förekomma bondejordbrukets övergång i mera kapitalstarka företags händer och att bevara jordbruksfastigheterna åt den självägande bondeklassen. Någon uppluckring av de principer, på vilka denna lagstiftning vilar, synes enligt Lantbruksstyrelsens förmenande icke böra ske. I motionerna framhålles visserligen, bland annat, att konsumtionsföreningar, tillhörande den konsumentkooperativa rörelsen inom landet, icke arbeta för att skaffa privatekonomisk vinst åt sina medlemmar, utan dessa föreningars verksamhet har ett mera ideellt syfte, ävensom att förvärv av jordbruksfastigheter i spekulations syfte är helt uteslutet i de fall, då konsumentkooperativ förening är köparen. Med avseende härå må emellertid framhållas, att 1925 års lag principiellt har giltighet även för ideella föreningars jordförvärv, även om vissa lättnader härutinnan äro medgivna för sistnämnda föreningars vidkommande. Något spekulations syfte torde icke heller kunna förutsättas vid de ideella föreningarnas förvärv av jordbruksfastigheter. Framhållas må vidare, att konsumtionsföreningarna ofta äro mycket kapitalstarka och att svårigheter kunna uppstå att på lämpligt sätt placera överskottsmedel. Även om något direkt spekulations syfte icke kan anses förefinnas för en konsumtionsförenings förvärv av jordbruksfastighet, så kunna dock jordbruksfastigheterna tänkas bliva ganska åtråvärda objekt för penningplaceringar, på grund av den säkerhet dylik penningplacering erbjuder.

Lantbruksstyrelsen finner sålunda för sin del, att konsumtionsföreningarna icke böra tillerkännas någon generell och fri rätt att förvärva jordbruksfastig-

het, utan bör fråga om sådan förenings rätt att förvärva jordbruksfastighet såsom hittills prövas från fall till fall och vara beroende av de förutsättningar härför lagen för närvarande föreskriver.

På grund av vad sålunda anförts, finner sig Lantbruksstyrelsen icke böra tillstyrka bifall till här förevarande motioner.

Skogsstyrelsen.

Enligt vad skogsstyrelsen erfarit, har lagberedningen under sitt arbete med revision av jordbalken upptagit till behandling frågan om ett inarbetande i denna balk av ifrågavarande förbudslagstiftnings väsentliga delar och i samband därmed även frågan om behovet av en saklig revision av gällande bestämmelser på området. Under sådana omständigheter finner skogsstyrelsen det icke ändamålsenligt att den av motionärerna väckta frågan blir föremål för särskild utredning. Skogsstyrelsen, som förutsätter att de i motionen framförda synpunkterna tagas under övervägande vid lagberedningens fortsatta arbete, föreslår därför att motionen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Riksförbundet landsbygdens folk.

Motionerna äro en koncentrerad upprepning av innehållet i den skrivelse i samma ärende, som Kooperativa Förbundet den 2 april 1943 avlät till Kungl. Maj:t. Med anledning av denna skrivelse har Riksförbundet Landsbygdens Folk i skrivelse av den 8 april samma år till Kungl. Maj:t framfört sina synpunkter på denna fråga.

Utöver vad som framföres i denna skrivelse, må här ytterligare understrykas att tidsutvecklingen sedan dess markerat de synpunkter, vi då framlade. Kooperativa Förbundet har redan ett stort antal jordbruk, där jordbruksekonomiska studier mycket väl kunna bedrivas. Likaså kan denna samling jordbruk, om speciell anledning föreligger, dispensvägen utökas med ytterligare försöksobjekt utan att därför erfordras en lagändring. Det av motionärerna åberopade skälet, att konsumenterna vilja göra sig förtrogna med de ekonomiska och andra betingelser, under vilka jordbruk av olika storleksgrad och med belägenhet inom landets olika delar arbetar, är således i praktiken redan uppfyllt.

Det måste alltså föreligga andra orsaker till Kooperativa Förbundets och de kooperativa föreningarnas uttalade önskan. Avse de med de förvärvade jordbruken att de kooperativa föreningarnas enskilda medlemmar skola få känslan av att produkterna levereras från egna företag, måste detta innebära inköp av jord i mycket stor omfattning. Är syftemålet, liksom hos de flesta enskilda personer, vilka placera pengar i jord, att därmed göra en kapitalplacering, måste även avsikten eftersom det hemställs om en lagändring, vara att dessa placeringar skola uppgå till mycket stora belopp. Därmed framträda vådorna av motionärernas förslag. Under sådana omständigheter innebär det samma, att en ny mycket kapitalstark köpare av jord skulle uppträda på fastighetsmarknaden och sälla sig till den stora skara icke-jordbrukande penningplacerare, vilken redan nu genom sina köp söker beröva jordbrukarna äganderätten till jorden. En konsekvens av detta måste bliva stegrade jordpriser och inflatoriska tendenser.

Den nuvarande restriktiva lagstiftningen för jordförvärv kom till för att hindra att skogsbruken skulle i alltför stor omfattning överföras i bolagshänder. Situationen måste betecknas som enahanda i nuvarande läge, fast det nu även gäller jordbruk. Förbundet har med anledning av ett av Kungl. Maj:t

utsänt frågeformulär gjort en undersökning rörande denna sak. Utredningen visar tydligt, att den svenska jorden för närvarande i en jämn ström flyter över från den egentliga jordbrukarbefolkningen till kapitalstarka enskilda personer, som icke kunna betraktas som jordbrukare. Därest denna skara kommer att utökas med storkapitalistiska koncerner, låt vara dolda i en ideell täckmantel, innebär detta att strömmen blir stridare.

Förbundet är av den bestämda uppfattningen, att om icke landets jordbrukarkår skall bli en kår av övervägande arrendatorer och jordbruksarbetare, är det absolut nödvändigt att icke uppmjuka utan väsentligt skärpa den restriktiva lagen rörande jordförvärv. Våra grannländer, exempelvis Finland, ha även funnit denna sats riktig och infört en mycket starkt restriktiv lagstiftning.

Med anledning av det anförda förordar därför förbundet, att föreliggande motioner icke måtte godkännas av riksdagen.

Sveriges lantbruksförbund.

Grundtanken i gällande lagstiftning på detta område är att i jordbrukets och samhällets intresse bevara den svenska jorden åt en självägande bondeklass. Ett frångående av denna princip skulle enligt förbundets uppfattning innebära icke blott ett hot mot bönderna som samhällsgrupp utan även försvåra de löneanställdas och arrendatorernas övergång till självägande jordbrukare. Enligt förbudslagen av den 18 juni 1925 har ekonomisk förening möjlighet att förvärva fast egendom efter särskilt tillstånd av Kungl. Maj:t. Av i lagen särskilt angivna fall, då dispens kan erhållas, må nämnas § 4, punkterna 5 och 6, som avse förvärv i avsikt att åt anställda bereda bostäder eller att genom idkande av jordbruk tillgodose sådana personers behov av livsförnödenheter eller jordbruksprodukter samt förvärv i avsikt att främja bildandet av egna hem eller mindre jordbruk. Konungen äger vidare enligt § 5 en allmän rätt att dispensera från förbudet, då ekonomisk förening på grund av särskilda omständigheter anses böra medgivas rätt att förvärva fast egendom.

Förbundet anser icke denna lagstiftning vara mer restriktiv än som måste krävas för att lagen skall fylla sitt syfte. Snarare torde dispensreglerna vara synnerligen liberalt utformade och väl fylla det behov av undantag för speciella fall, som bör tillgodoses inom lagens ram. Den konsumentkooperativa rörelsen har i ett flertal fall begagnat sig av dispensmöjligheterna och äger och förvaltar f. n. ett icke obetydligt antal jordbruksfastigheter. Då berörda lagstiftningsuppgift är och bör vara att förhindra en övergång av jordbruken från självägande enskilda personer till juridiska personer (kollektiv äganderätt) synes konstruktionen av ifrågavarande bolag och ekonomiska föreningar ej böra tillmätas någon betydelse i detta sammanhang. Motionärerna ha påpekat, att något lagligt hinder för enskilda kapitalister att förvärva jordbruksfastigheter f. n. ej finnes. Med anledning därav torde böra påpekas, att önskemål om inskränkande lagstiftning mot enskilda icke-jordbrukares förvärv av jordbruksfastighet framförts vid skilda tillfällen, och att även olika statliga utredningar framlagt lagförslag i denna riktning, vilka emellertid av olika skäl ännu ej lett till något resultat. I samma syfte har även förbundet i skrivelse till jordbruksdepartementet den 14 juli 1943 i anledning av ett utsänt frågeformulär föreslagit vissa ändringar av skattelagstiftningen samt skärpning av skogsvårdslagen.

De svårigheter, som föreligga för en effektiv och ändamålsenlig förbudslagstiftning i fråga om enskilda icke-jordbrukares förvärv av jordbruk, torde icke kunna anses utgöra ett skäl till uppluckring av nu gällande lagstiftning i fråga om juridiska personers förvärv.

Under hänvisning till ovanstående får förbundet avstyrka den av motionärerna föreslagna lagändringen.

Småbrukarnas riksförbund.

Enligt förbundets mening bör svensk lagstiftning söka främja fortbeståndet av en självägande svensk bonde- och småbrukarbefolkning, vars antal blir så stort som landsbygdens ekonomiska förutsättningar medgiva. I anslutning härtill anser förbundet, att sammanslagning av jord i annat syfte än tillskapandet av bärkraftiga familjejordbruk bör förhindras. Likaså är en koncentration av stora fastighetskomplex på en hand enligt förbundets mening icke önskvärd, även om dessa fastigheter icke sammanläggas. Med hänsyn härtill står det utom all diskussion, att häri ifrågavarande lagstiftning har fyllt och alltså fyller en viktig uppgift.

Det kan dock inte förnekas, att frågan om konsumentkooperativa föreningars rätt att förvärva jordbruk aktualiserar problem av delvis annan art än de lagstiftarna räknat med, när gällande lag antogs. Uppmärksamheten var då helt inriktad på de stora bolag, som ville förvärva egendomar i huvudsakligen annat syfte än att driva jordbruk. Särskilda faror såväl för den jordbrukande befolkningen som för fastighetsbildningen voro därför förknippade med dessa förvärv.

Sociala vådor av liknande slag kunna enligt förbundets mening icke vara förknippade därmed, att konsumentkooperativa föreningar förvärva enstaka egendomar för att å dem bedriva jordbruk. Egendomsbildning förblir oförändrad, lantarbetarnas ställning likaså. Enda skillnaden blir att i stället för att en självägande bonde eller godsägare har ledningen av driften, kommer en rättare eller en förvaltare att intaga motsvarande plats. Dylika platser äro synnerligen eftersökta, delvis som övergångsbefattningar av personer, som senare tänka förvärva egna jordbruk.

Även om ett sådant utbyte som ovan nämnts inte i och för sig är något önskvärdt, kan man dock inte hävda, att därmed skulle följa olägenheter av sådan art, att de motivera en lagstiftning, som hindrar konsumentkooperativa föreningar att förvärva jord. Det mindre jordbrukets utövarer i Sverige ha all anledning att resa motstånd emot olika slag av monopoliseringssträvanden inom det svenska näringslivet. Om en dylik strävan skall kunna med kraft fullföljas, måste näringsfriheten respekteras i varje fall, där inte tungt vägande motiv kunna anföras för en avvikelse därifrån.

Småbrukarnas riksförbund anser därför, att frågan om konsumentkooperativa föreningars rätt att förvärva jord bör underkastas en objektiv prövning.
